

University of Groningen

Het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag

Veldkamp, Evert-Jan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2004

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Veldkamp, E.-J. (2004). Het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag: een analyse van het maatschappelijk nut.

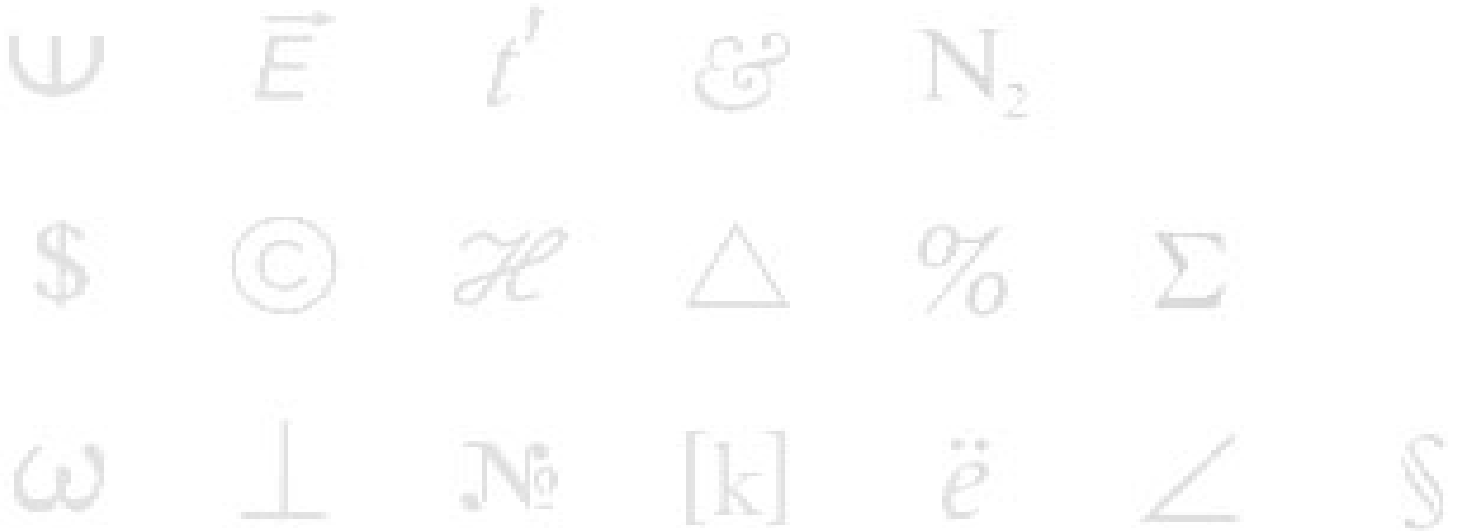
Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag

Een analyse van het
maatschappelijk nut

Evert-Jan Veldkamp

EC 140

2003

Het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag

Een analyse van het maatschappelijk nut

Evert-Jan Veldkamp

december 2003

Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde RuG

Onderzoeksbureau en stageloket

Coördinatoren: drs. E. Kamphuis en drs. F.J. Sijtsma

Secretariaat: H.W. Janssen

Begeleidend docent: drs. H. Hainja

Betrokken maatschappelijke organisatie: spin-off van het AHOLD-project over Sustainable Corporate Performance

Adres:

Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde

Postbus 800

9700 AV GRONINGEN

Tel. 050-363 7182 / 3754

Fax 050-363 3720

e-mail: wewi@eco.rug.nl

internet: www.rug.nl/wewi/eb

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag – Een analyse van het maatschappelijk nut, Evert-Jan Veldkamp, Groningen: Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde (Publicatiereeks Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde EC 140)
Met literatuurlijst.

ISBN 90-5803-033-4

NUR 780

Copyright 2003 Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Samenvatting

In dit rapport staat de vraag centraal wat het nut is van het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht in de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen. Reden voor deze vraag is de opkomst van de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen en de aanbeveling om daarin het overzicht van toegevoegde waarden op te nemen.

Het begrip toegevoegde waarde kan in de jaarverslaggeving voorkomen in de vorm van ratio's of in de vorm van een overzicht. Het toegevoegde waarde overzicht is opgebouwd uit twee delen, een vormingsgedeelte en een verdelingsgedeelte. Hierbij kan de toegevoegde waarde berekend worden via twee methoden, de bruto of de netto methode. De bruto methode berekent de waarde inclusief de afschrijvingen, de netto berekening is exclusief afschrijvingen. In de praktijk wordt de bruto methode het meest toegepast.

De publicatie van dit overzicht als onderdeel van de jaarverslaggeving van de Nederlandse ondernemingen is in vergelijking met eind jaren zeventig en begin jaren tachtig sterk afgenomen. Maar zoals hierboven al gemeld komt met de opkomst van de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen het toegevoegde waarde overzicht weer in beeld. Via deze maatschappelijk verslaggeving laat de onderneming zien wat de effecten zijn die samenhangen met de uitvoering van haar onderneming.

De Raad voor de Jaarverslaggeving beveelt het toegevoegde waarde overzicht dan ook aan, als overzicht van de financiële bijdragen van de onderneming aan haar stakeholders. Dit doet zij in haar 'Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving'.

Het gebruiksnut van de toegevoegde waarde wordt bepaald door de voor- en nadelen van deze waarde. De in de literatuur genoemde gebruiksvoordelen zijn onder andere: de motiverende werking voor het personeel, de mogelijkheid van berekening van een ratio met betrekking tot de arbeidsproductiviteit en een ratio met betrekking tot de integratiegraad, een diagnostisch hulpmiddel voor de bepaling van de arbeids- en kapitaalintensiteit en het toegevoegde waarde overzicht als onderdeel van de maatschappelijke verslaggeving.

Als nadelen noemt de literatuur onder andere: een niet geheel juiste weergave van de participanten in een onderneming, eventuele verwarring met het resultaat in de resultatenrekening en het ontbreken van een standaard methode.

Een aantal van de in de literatuur genoemde voor- en nadelen heb ik getoetst onder relevante gebruikersgroepen van de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen, *zie ook staat 1.1*. De overige voor- en nadelen heb ik niet getoetst aan de praktijk omdat de mate waarin ze echt voor- of nadelig zijn logisch te beredeneren is. Zo is door het ontbreken van een standaard

methode vergelijking van toegevoegde waarden tussen ondernemingen lastig. Dit nadeel kan vrij eenvoudig worden voorkomen door het invoeren van één standaard methode.

staat 1.1: voor- en nadelen van de toegevoegde waarde volgens de literatuur en de wijze van toetsing in dit rapport.

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel	logisch te beredeneren	toetsing via vragenlijst
Motivatiemiddel	X			X
Ratio arbeidsproductiviteit	X			X
Ratio integratiegraad	X			X
Diagnostisch hulpmiddel	X			X
Nationaal inkomen	X		X	
Maatschappelijke verslaggeving	X			X
Grafische presentatie	X		X	
Participanten weergave		X	X	
Verwarring		X		X
Prestatiemeting		X	X	
Publicatiekosten		X	X	
Ontbreken standaard		X	X	

Deze zes gebruiksvoor- en nadelen in de laatste kolom zijn getoetst onder drie gebruikersgroepen van de jaarverslaggeving in Nederland, de aandeelhouders, de werknemers en wetenschappers. *Staat 1.2* geeft een overzicht van de gebruikersoordelen over de voor- en nadelen. De meest opvallende resultaten worden hieronder besproken.

De beide toegevoegde waarde ratio's (ratio arbeidsproductiviteit en ratio integratiegraad) worden door de gebruikers zeer gewaardeerd. Deze ratio's zijn betere indicatoren dan de meer gebruikelijke waarbij omzet als basis wordt genomen.

De bewering in de literatuur dat het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar motivatie middel is, blijkt in de praktijk tegen te vallen. Zowel werknemers als wetenschappers voelen geen extra motivatie om te werken bij een toename van de toegevoegde waarde in vergelijking met een toename van de winst.

Volgens aandeelhouders en wetenschappers is het toegevoegde waarde overzicht een waardevol onderdeel van de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Werknemers kijken hier iets anders tegen aan en vinden het toegevoegde waarde overzicht te financieel, zij zijn meer gebaat bij begrijpelijke verslagen in woorden.

staat 1.2: onderzoeksresultaten

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel	oordeel aandeelhouders	oordeel werknemers	oordeel wetenschappers
Motivatiemiddel	X			-	-
Ratio arbeidsproductiviteit	X			++	+
Ratio integratiegraad	X		++		+
Diagnostisch hulpmiddel	X		++		+
Maatschappelijke verslaggeving	X		++	-	++
Verwarring		X	++		-

Uit de conclusie van dit rapport blijkt dan ook dat de toegevoegde waarde (standaard berekend volgens de bruto methode) en haar overzicht (een volledig overzicht van vorming en verdeling) zeer zinvol en nuttig is als onderdeel van de jaarverslaggeving van de Nederlandse ondernemingen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Inleiding	11
1 Welk doel dient de jaarverslaggeving?	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Wat is het doel van de jaarverslaggeving?	13
1.2.1 Wat is het doel van de jaarrekening?	14
1.2.2 Wat is het doel van verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen? ..	14
1.3 Wie zijn de gebruikers van de jaarverslaggeving?	15
2 Waaruit ontstond de belangstelling voor het toegevoegde waarde concept en waardoor nam deze belangstelling af?	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Welke tendens wordt zichtbaar uit de verschillende onderzoeken door de jaren heen, naar het voorkomen van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving van ondernemingen?	17
2.3 Waardoor ontstond er een toenemende belangstelling voor het begrip toegevoegde waarde in de jaarverslaggeving?	19
2.4 Waardoor verminderde de belangstelling voor de opname van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving?	20
3 Bestaat er regelgeving en zijn er richtlijnen met betrekking tot de publicatie van de toegevoegde waarde?	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Het Burgerlijk Wetboek 2	21
3.3 De International Accounting Standards (IAS)	21
3.4 De Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ)	21
3.5 Het Global Reporting Initiative (GRI)	22
4 Wat is een toegevoegde waarde overzicht?	23
4.1 Inleiding	23
4.2 Opbouw van het toegevoegde waarde overzicht	23
4.3 Publicatievormen van het toegevoegde waarde overzicht	23
4.3.1 Schematische weergave	23
4.3.2 Grafische weergave	24
4.4 Berekeningsmethoden van het toegevoegde waarde overzicht	25
4.4.1 Netto toegevoegde waarde versus bruto toegevoegde waarde	25
4.4.2 Welke berekeningsmethode wordt in de praktijk toegepast?	26
5 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiks voor- en nadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?	27
5.1 Inleiding	27
5.2 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiksvoordelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?	27
5.3 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiksnadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?	29

6	Wat zijn volgens de huidige gebruikers van de jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland, de voor- en nadelen van het begrip toegevoegde waarde en haar overzicht?.....	33
6.1	Inleiding	33
6.2	Onderzoeksopzet	33
6.2.1	Keuze te onderzoeken voor- en nadelen	33
6.2.2	Keuze te onderzoeken gebruikersgroepen	35
6.2.3	Opzet vragenlijst	36
6.3	Onderzoeksresultaten.....	36
6.3.1	Inleiding	36
6.3.2	Ratio's.....	37
6.3.3	Motivatie	40
6.3.4	Ratio's.....	43
6.3.5	Diagnostisch hulpmiddel	47
6.3.6	Verwarring	49
6.3.7	Maatschappelijke verslaggeving	50
6.4	Conclusie van het praktijkonderzoek.....	51
7	Conclusie.....	55
	Literatuurlijst	59
	Bijlagen.....	61
	Bijlage 1 Berekening en toelichting toegevoegde waarden.....	63
	Bijlage 2 Voorkomen van het begrip toegevoegde waarde in de jaarverslagen over 2001 van Nederlandse ondernemingen	64
	Bijlage 3 Vragenlijsten gebruikersgroepen.....	67
	Bijlage 4 Bijlage bij vragenlijsten ondernemingsraad, aandeelhouders en wetenschappers	77
	Bijlage 5 Buitenlands onderzoek	80

Inleiding

Bij het bepalen van de grootte van een onderneming en bij het bepalen van de groeiprestaties van een onderneming wordt vaak gekeken naar de omzet van dat bedrijf. De omzetgegevens zijn gemakkelijk te vinden in het jaarverslag. Zo had Philips bijvoorbeeld over 2001 een omzet van € 32.339mln, Ahold een omzet van € 66.593mln en Shell een omzet van € 135.211mln¹.

Deze omzet bestaat echter voor een groot deel uit producten en diensten die niet door de onderneming zelf maar door andere ondernemingen zijn geproduceerd of verleend. Het deel van de omzet dat de onderneming zelf voortbrengt wordt de toegevoegde waarde genoemd; dat wat een onderneming zelf toevoegt aan de omzet. Je zou kunnen zeggen, de toegevoegde waarde is dus de kern van de bedrijfsomvang en dus de groei. Maar deze toegevoegde waarde is niet zo gemakkelijk te ontleen aan het jaarverslag. Bij Philips bedroeg de toegevoegde waarde bij benadering² 34% van de omzet, bij Ahold 19% en bij Shell zo'n 21%

Deze toegevoegde waarde wordt door Bouma³ als volgt beschreven: “de waarde van de goederenstroom die in een bedrijfshuishouding wordt voortgebracht, verminderd met de waarde van de goederen, die van andere bedrijfshuishoudingen zijn betrokken. De toegevoegde waarde omvat de waarde van binnen de bedrijfshuishouding verrichte arbeid (loon), de waarde van de gepresteerde vermogensdiensten (interest), de waarde van de grond (grondrente), en de behaalde winst.”

Dat de toegevoegde waarde met moeite te ontleen is aan de jaarverslaggeving is niet altijd zo geweest. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig, tijdens de opkomst van het sociaal verantwoordelijkheidsbesef van ondernemingen was de toegevoegde waarde en haar overzicht een “hot item” als onderdeel van de externe verslaggeving. In de jaren daarna verminderde de aandacht voor het overzicht en daarmee de publicatie van het overzicht in de jaarverslaggeving.

Maar door de opkomst van het maatschappelijk verantwoord ondernemen en de verslaggeving daarvan gloort er misschien weer hoop aan de horizon voor het toegevoegde waarde concept. Zeker nu onder andere het toegevoegde waarde overzicht ook wordt genoemd in de ‘Handreiking voor Maatschappelijke Verslaggeving’ van de Raad voor de Jaarverslaggeving als één van de instrumenten om te rapporteren over het maatschappelijk verantwoord ondernemen.

¹ Jaarverslagen over 2001 van Philips, Ahold en Shell

² Voor berekening en toelichting zie bijlage 1.

³ 1968, p. 42

In dit rapport wil ik dan ook nagaan of publicatie van de toegevoegde waarde, in welke vorm dan ook, bruikbare aanvullende informatie verstrekt aan de gebruiker van de jaarverslaggeving⁴.

Hierbij wil ik gebruik maken van de volgende onderzoeksvraag:

Wat is het nut van het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht in de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen?

Deze onderzoeksvraag wil ik aan de hand van de volgende deelvraagstellingen beantwoorden.

1 Welk doel dient de jaarverslaggeving?

2 Waaruit ontstond de belangstelling voor het toegevoegde waarde concept en waardoor nam deze belangstelling af?

3 Bestaat er regelgeving en zijn er richtlijnen met betrekking tot de publicatie van de toegevoegde waarde?

4 Wat is een toegevoegde waarde overzicht?

5 Op welke wijze kan het toegevoegde waarde overzicht worden opgesteld?

6 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiks voor- en nadelen van het toegevoegde waarde overzicht?

7 Wat zijn volgens de huidige gebruikers van de jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland, de voor- en nadelen van het begrip toegevoegde waarde en haar overzicht?

In het slothoofdstuk zullen aan de hand van de antwoorden op de deelvraagstellingen conclusies worden getrokken en daarmee de onderzoeksvraag worden beantwoord.

⁴ Een soortgelijk gebruikers onderzoek is gedaan in Zuid-Afrika in 1998 door C.J. van Staden, hiervan is een samenvatting opgenomen in bijlage 5

1 Welk doel dient de jaarverslaggeving?

1.1 Inleiding

Om de vraag naar het nut van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving van ondernemingen te kunnen beantwoorden, is het van belang om eerst na te gaan wat het doel is van de jaarrekening. Deze vraag beantwoord ik door middel van een tweetal vragen. Als eerste, wat is het doel van de jaarverslaggeving? En vervolgens, wie zijn de gebruikers van de jaarverslaggeving?

In de volksmond wordt het volledige jaarrapport van een onderneming veelal aangeduid als het jaarverslag. Volgens de wet is het jaarverslag slechts één van de drie onderdelen van het jaarrapport. Voor de duidelijkheid zal ik dan ook eerst de terminologie met betrekking tot de jaarverslaggeving weergeven, waarbij ik de wet als uitgangspunt neem.

Volgens de wet bestaat de jaarverslaggeving uit het samenstel van:

- De jaarrekening: de balans en de winst- en verliesrekening met de toelichting (art. 2:361.1 BW).
- Het jaarverslag: hierin wordt in woorden algemene informatie gegeven over de toestand op balansdatum en de gang van zaken gedurende het boekjaar van de rechtspersoon. Deze informatie is opgenomen in het directieverslag / verslag van de Raad van Bestuur of commissarissen. Daarnaast wordt het eventuele verslag over het maatschappelijk verantwoord ondernemen opgenomen in het jaarverslag⁵.
- De overige gegevens: zoals de in art. 2:392 BW bedoelde gegevens.

In dit wetsartikel worden onder meer de volgende aanvullende gegevens genoemd: de accountantsverklaring, een opgave of voorstel van de winst bestemming of verwerking van het verlies, lijst met namen van degenen met een bijzonder statutair recht i.z. zeggenschap, opgave van het aantal winstbewijzen en soortgelijke rechten en opgave van gebeurtenissen na balansdatum met belangrijke financiële gevolgen.

1.2 Wat is het doel van de jaarverslaggeving?

Zoals hierboven genoemd bestaat de jaarverslaggeving uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel, de jaarrekening betreft het financiële verslag van de onderneming. De volgende twee onderdelen omvatten de niet financiële verslagen en gegevens, waaronder de verslaggeving in het kader van het maatschappelijk verantwoord ondernemen. In de volgende

⁵ Pricewaterhousecoopers 2002, p. 310-316

twee subparagrafen zal ik nagaan wat het doel van de jaarrekening en het doel van de verslaggeving over het maatschappelijk verantwoord ondernemen is.

1.2.1 Wat is het doel van de jaarrekening?

De wet omschrijft het doel van de jaarrekening, dat onderdeel uitmaakt van de jaarverslaggeving, als volgt. “De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd, een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van een jaarrekening dat toelaat, omtrent de solvabiliteit en de liquiditeit van de rechtspersoon” artikel 2: 362. 1 BW, dit is het zogenaamde inzichtsvereiste.

Dit inzichtsvereiste dient de beslissingsondersteunende doelstelling van de jaarrekening⁶. Hierbij heeft de jaarrekening tot doel heeft een grote reeks van gebruikers informatie te verschaffen die nuttig is voor het nemen van economische beslissingen.

Naast deze beslissingsondersteunende doelstelling van de jaarrekening vervult de jaarrekening onder andere ook nog het doel van het afleggen van verantwoording⁷. Door middel van de jaarrekening verantwoord het bestuur van een onderneming zich voor het gevoerde beleid en op grond daarvan kan aan bestuur en commissarissen voor het beleid en voor het toezicht daarop decharge worden verleend. Gezien de beslissingsondersteunende doelstelling van de jaarrekening en het feit dat de onderneming steeds meer als een maatschappelijk instituut wordt gezien, is de verantwoordingsdoelstelling veel breder te nemen, namelijk ten opzichte van de totale maatschappij en komen we op het gebied van de maatschappelijke verslaggeving.

Naast deze twee doelstellingen dient de jaarrekening nog de doelstellingen van het vaststellen van de uitkeerbare winst en kapitaalbescherming⁸.

1.2.2 Wat is het doel van verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen?

Verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen staat sinds korte tijd in de belangstelling. In het voorgaande kwam de term maatschappelijke verslaggeving al naar voren, maar wat wordt hiermee nu bedoelt?

Maatschappelijk verantwoord ondernemen wil zeggen dat de onderneming de verantwoordelijkheid heeft en neemt voor alle effecten die samenhangen met de uitvoering van

⁶ M.N. Hoogendoorn, 1996, p. 29

⁷ M.N. Hoogendoorn, 1996, p. 32

⁸ M.N. Hoogendoorn, 1996, p. 31, 32

haar onderneming⁹. Dit zijn economische-, milieu- en sociale effecten van het uitvoeren van de onderneming

Qua verslaggeving kent het maatschappelijk verantwoord ondernemen twee kanten. Enerzijds vervult het de behoefte van de gebruikers aan additionele informatie naast de gebruikelijke informatie uit de jaarverslaggeving. Anderzijds biedt het de onderneming de mogelijkheid om in haar jaarverslaggeving haar maatschappelijke betrokkenheid vanuit haar ondernemingsdoelstellingen te demonstreren. Dit doet zij door het rapporteren van haar gedrag en prestaties op voor de onderneming belangrijke maatschappelijke velden in haar verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hierbij geeft zij het beleid, de uitvoering, de uitkomsten en de toekomstverwachtingen weer ten aanzien van hun maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen levert dan ook de volgende voordelen op¹⁰. Ten eerste, doormiddel van deze verslaggeving wordt het gedrag van de onderneming nog inzichtelijker gemaakt en zal de maatschappij de onderneming zien als maatschappelijk betrokken. Door dit inzicht en deze betrokkenheid is er minder grond voor conflicten tussen de onderneming en de maatschappij. Tevens kan er een hogere aandeelhouders waarde ontstaan doordat de additionele verslaggeving aan de aandeelhouders toont dat de onderneming de maatschappelijke aspecten van het uitoefenen van haar onderneming goed plaatst in haar beleid en feitelijk gedrag.

Ten tweede, deze verslaggeving verschaft de onderneming zelf ook meer informatie over haar eigen organisatie wat weer nieuwe marktkansen en sturingsmogelijkheden oplevert.

Voor de werknemers heeft deze maatschappelijke verslaggeving ook een positieve invloed, zij kunnen trots zijn als werknemers van een onderneming die zich maatschappelijk verantwoord opstelt en daarover ook transparant is.

1.3 Wie zijn de gebruikers van de jaarverslaggeving?

In de vorige paragraaf zijn de gebruikers van de jaarverslaggeving al even aan de orde geweest, maar wie zijn ze nu werkelijk en met welk doel maken zij gebruik van de jaarverslaggeving?

Hoogendoorn¹¹ heeft onderzoek gedaan naar de gebruikers van de jaarrekening. Hij identificeert een zestal gebruikersgroepen van de jaarrekening als onderdeel van de jaarverslaggeving, met de bijbehorende informatiebehoeften:

⁹ H. Schreuder, 1981, p. 40

¹⁰ Raad voor de Jaarverslaggeving, 2002, p. 8

¹¹ 1996, p. 41-56

- Aandeelhouders, voor het nemen van aan- en verkoopbeslissingen met betrekking tot aandelen zijn zij geïnteresseerd in de ontwikkeling van de winstgevendheid van de onderneming.
- Kredietverleners, voor de beantwoording van de vraag of de onderneming in staat is om haar rente- en aflossingsverplichtingen na te komen. Hiervoor zijn zij geïnteresseerd in de winstgevendheid, liquiditeit en de solvabiliteit van de onderneming.
- Werknemers, voor het nemen van de beslissing om al dan niet een dienstverband aan te gaan of het lopende dienstverband ten gunste van een andere werkgever te beëindigen. Daarnaast zullen zij de aanvaardbaarheid van hun beloning willen beoordelen, hiervoor zijn zij geïnteresseerd in de ontwikkeling van de winstgevendheid van de onderneming.
- Cliënten, voor het nemen van allerlei besluiten met betrekking tot de onderneming waarvan zij cliënt zijn, hebben zij interesse in de toekomstige winstgevendheid van de onderneming.
- Overheid, als fiscus en subsidieverlener is zij geïnteresseerd in de aanvaardbaarheid van de aangifte, onder andere de gerapporteerde winst. Voor regulerende (NMA) en statische doeleinden (CBS) heeft zij vooral belang bij de hoofdlijnen van de winst- en verliesrekening.
- Publiek, dit is een rest categorie, zij kan diverse oordelen vellen over een onderneming en heeft dus diverse informatie behoeften in de jaarrekening.

2 Waaruit ontstond de belangstelling voor het toegevoegde waarde concept en waardoor nam deze belangstelling af?

2.1 Inleiding

In het eerste hoofdstuk is het doel van de jaarverslaggeving en de maatschappelijke verslaggeving van ondernemingen aan bod geweest. In dit tweede hoofdstuk ga ik in op het toegevoegde waarde concept als onderdeel van de jaarverslaggeving door de jaren heen.

2.2 Welke tendens wordt zichtbaar uit de verschillende onderzoeken door de jaren heen, naar het voorkomen van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving van ondernemingen?

Zoals in de inleiding naar voren kwam was het publiceren van het toegevoegde waarde overzicht 20 jaar geleden populairder dan tegenwoordig. Deze afnemende populariteit blijkt ook uit de volgende onderzoeksgegevens over de laatste 20 jaar, *zie ook staat 2.1*:

1981

Uit onderzoek gedaan door J. Dijkma en R. van de Wal over 1981 blijkt dat in 31 jaarverslagen van de 129 onderzochte Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen het begrip toegevoegde waarde voorkomt. Van deze 31 keer was het 6 keer een volledig overzicht, 6 keer een half overzicht (of alleen de vorming van de toegevoegde waarde of alleen de verdeling van de toegevoegde waarde) en 19 keer in overige vormen.

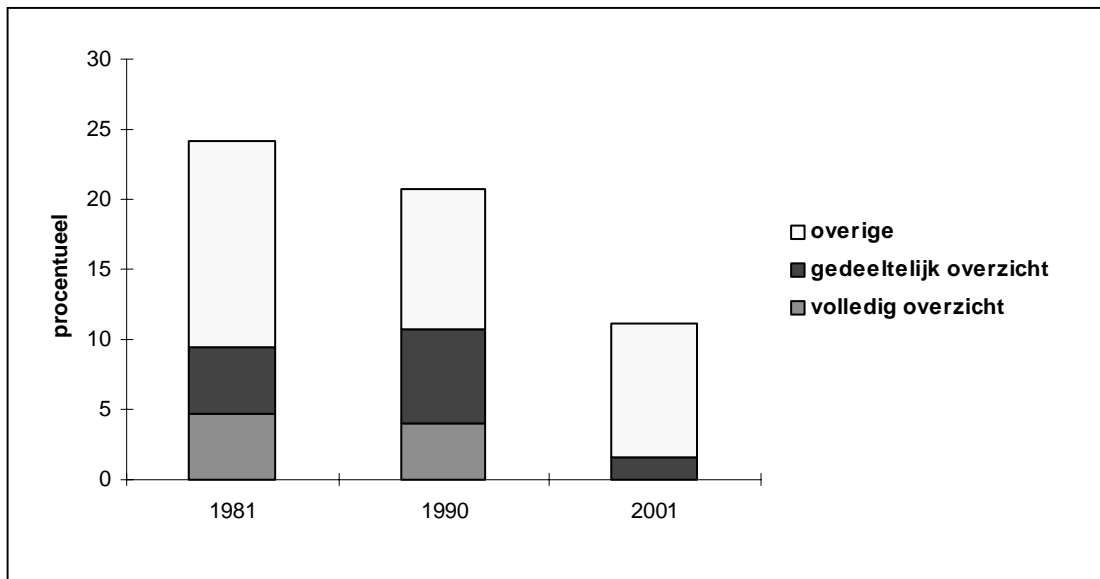
1990

Uit een door het Nivra gedaan onderzoek over 1990 onder 120 Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, blijkt dat het begrip toegevoegde waarde voorkomt in de jaarverslaggeving van 24 ondernemingen. In 12 van die 24 gevallen werd een toegevoegde waarde overzicht gegeven, waarbij slechts 4 van deze 12 een volledig overzicht gaven van zowel de vorming als de verdeling, de overige 8 gaven slechts de verdeling (7 keer) of alleen de vorming weer (1 keer).

2001

Uit eigen onderzoek in de jaarverslaggeving over 2001 van 63 Nederlandse ondernemingen blijkt dat bij 7 ondernemingen in de jaarverslaggeving het begrip toegevoegde waarde voorkomt (*zie Bijlage 2*). Bij 6 van deze ondernemingen wordt de toegevoegde waarde alleen gebruikt om ratio's te bepalen en in één geval wordt naast de ratio's een half toegevoegde waarde overzicht gegeven, met enkel de weergave van de verdeling.

staat 2.1: voorkomen van de toegevoegde waarde in de jaarverslaggeving

In de komende twee paragrafen wil ik dan ook nagaan onder invloed van welke factoren door de loop der jaren de populariteit van het toegevoegde waarde concept omsloeg.

2.3 Waardoor ontstond er een toenemende belangstelling voor het begrip toegevoegde waarde in de jaarverslaggeving?

De literatuur noemt de volgende vier factoren waardoor er een toenemende belangstelling voor het toegevoegde waarde concept in de jaarverslaggeving ontstond:

Als eerste factor noemt de literatuur de macro-economische invloeden in de bedrijfseconomie. De berekening van het nationale inkomen van een land kan plaatsvinden via de som van de toegevoegde waarden van de individuele ondernemingen in dat land. Hiervoor is het nodig om de toegevoegde waarde per onderneming te bepalen¹².

Ten tweede noemt ze de groei van het sociaal verantwoordelijkheidsbesef bij ondernemingen. De onderneming wordt steeds meer gezien als sociale institutie, een coalitie waarin verschillende groepen participanten samenwerken. Deze groepen hebben allemaal hun eigen informatiebehoefte, om aan elk van deze behoeften te voldoen heeft de onderneming instrumenten nodig. Het toegevoegde waarde overzicht is daar een van¹³.

Ten derde speelt de opkomst van verschillende groepen belangstellenden een rol. Door deze opkomst van nieuwe gebruikersgroepen naast de aloude gebruikersgroep de vermogensverschaffers, ontstaat er vraag naar uitgebreidere en eenvoudigere rapportages over

¹² R. van der Wal 1986, p. 226

¹³ R. van der Wal 1986 p. 226

het functioneren van de onderneming in de maatschappij. Het toegevoegde waarde overzicht kan aan deze vraag voldoen¹⁴.

Als laatste factor noemt de literatuur de verschijning van ‘The Corporate Report’¹⁵ in 1975 in Engeland. In dit rapport wordt door het ‘Accounting Standards Steering Committee’ aanbevolen om een staat van toegevoegde waarde op te nemen in het jaarverslag:

“The simplest and most immediate way of putting profit into proper perspective vis-a-vis the whole enterprise as a collective effort by capital, management and employees is by presentation of a statement of value added ... It usefully elaborates on the profit and loss account and in time may come to be regarded as a preferable way of describing performance ... from value added must come wages, dividends and interest, taxes and funds for new investments. The interdependence of each is made more apparent by a statement of value added ... The statement of value added provides a useful measure to help in gauging performance and activity. The figure of value added can be a pointer to the next output of the firm, and by relating the other key figures (for example, capital employed and employee costs), significant indicators of performance may be obtained”.

2.4 Waardoor verminderde de belangstelling voor de opname van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving?

In de literatuur is voor de verminderde Nederlandse belangstelling maar één reden te vinden. Door de komst van het Besluit Modellen Jaarrekening in december 1983 verdween het begrip toegevoegde waarde vrijwel uit de jaarrekening. Dit besluit, opgesteld overeenkomstig artikel 2:363.6 BW, schrijft dwingend de inrichting voor van de balans en de resultatenrekening. In dit besluit komt het begrip toegevoegde waarde niet voor, waardoor het logischerwijs dan ook uit de jaarrekening verdween¹⁶. Buiten de jaarrekening bleef de toegevoegde Waarde nog wel voorkomen. Maar zoals uit de verschillende hierboven genoemde onderzoeken blijkt, neemt de rapportering van de toegevoegde waarde buiten de jaarrekening ook af.

¹⁴ R. van der Wal 1986 p. 226

¹⁵ ASC 1975, p. 49

¹⁶ R. van der Wal 1986, p. 229

3 Bestaat er regelgeving en zijn er richtlijnen met betrekking tot de publicatie van de toegevoegde waarde?

3.1 Inleiding

In de komende paragrafen wil ik nagaan welke wetgeving en richtlijnen er bestaan met betrekking tot de publicatie van het toegevoegde waarde overzicht.

Allereerst zal het Burgerlijk Wetboek 2 aan de orde komen, vervolgens de International Accounting Standards, dan de Raad voor de Jaarverslaggeving en als laatste de richtlijnen van het Global Reporting Initiative.

3.2 Het Burgerlijk Wetboek 2

Over het eventueel publiceren van gegevens omtrent de toegevoegde waarde of een toegevoegde waarde overzicht bestaan in Nederland geen wettelijke voorschriften. In boek 2 van het Burgerlijk Wetboek komt binnen titel 9, die handelt over de jaarrekening en het jaarverslag, de term toegevoegde waarde niet voor.

3.3 De International Accounting Standards (IAS)

De internationale standaarden van het International Accounting Standard Board (IASB) maken melding van het toegevoegde waarde overzicht. In IAS 1 'Presentation of financial statements', paragraaf 9, wordt geconstateerd dat veel ondernemingen aanvullende informatie in de jaarverslaggeving verstrekken. IAS 1 noemt daarbij onder meer het overzicht van toegevoegde waarde en moedigt ondernemingen aan dit soort aanvullende informatie te verstrekken indien dit voor de besluitvorming van gebruikers van nut kan zijn. IAS geeft geen aanwijzingen of voorbeelden voor het toegevoegde waarde overzicht.

3.4 De Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ)

De aanbeveling van het IASB is overgenomen door de Nederlandse Raad voor de Jaarverslaggeving in haar Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. In deze richtlijn voor de jaarverslaggeving handelt Richtlijn 370 over het overzicht toegevoegde waarde. Deze richtlijn is tot stand gekomen in 1996. Richtlijn 370.115 doet de volgende aanbeveling: "Aangezien een overzicht toegevoegde waarde het inzicht van de gebruiker van de jaarverslaggeving bevordert ... , wordt aanbevolen een overzicht toegevoegde waarde in de jaarrekening, in het jaarverslag of op een andere plaats in de jaarverslaggeving op te nemen".

In het kader van het maatschappelijk verantwoord ondernemen heeft de RJ in 2003 een handreiking uitgebracht als kader voor afzonderlijke maatschappelijke verslaggeving naast de

financiële verslaggeving. Hoofdstuk 5 van deze handreiking behandelt de inhoud van het maatschappelijk verslag. In dit hoofdstuk wordt onder andere aandacht besteed aan de reikwijdte van het maatschappelijk verslag, de economische aspecten, de milieu aspecten en de sociale aspecten. Als onderdeel van de economische aspecten maakt punt 5.27 melding van het overzicht toegevoegde waarde: "Voor informatie over de economische aspecten kan een onderscheid worden gemaakt naar de verschillende stakeholders, zoals informatie over de bijdragen aan de maatschappij in brede zin waarin de organisatie opereert, de afnemers en consumenten, de toeleveranciers, de werknemers, de vermogensverschaffers en de overheid. De presentatie kan plaatsvinden in een 'Overzicht toegevoegde waarde', met daarbij gevoegde toelichtingen. Een voorbeeld hiervan kan worden gevonden in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, hoofdstuk 370 Overzicht toegevoegde waarde".

3.5 Het Global Reporting Initiative (GRI)

Het GRI maakt in haar richtlijnen ook melding van de toegevoegde waarde. Sinds 1999 publiceert het GRI (Global Reporting Initiative) duurzaamheids verslaggevings richtlijnen. In 2002 verscheen een vernieuwde set richtlijnen. Deze richtlijnen zijn vrijwillig door ondernemingen op te volgen bij de rapportage van de economische-, sociale- en milieu-aspecten van hun activiteiten, producten en diensten. Het doel van de richtlijnen is om de rapporterende organisatie en haar participanten te ondersteunen in het verwoorden en begrijpen van de bijdrage van de rapporterende onderneming aan een duurzame ontwikkeling. Het GRI stelt voor om de duurzaamheidsverslaggeving op te stellen aan de hand van een vijftal rapportage elementen, te weten: 1). visie en strategie, 2). profiel, 3).beheersingsstructuur en management systeem, 4). GRI inhoudsopgave en 5). uitvoeringsindicatoren. De rapportage elementen worden vervolgens weer onderverdeeld in informatie punten.

In punt 2.8, met als titel 'omvang van rapporterende organisatie', onderdeel uitmakend van het rapportage element: 'profiel', dienen de volgende informatiepunten te worden vermeld: aantal werknemers, hoeveelheid of volume van de aangeboden produkten of diensten, netto omzet, totale vermogen onderverdeeld in eigen en vreemd vermogen. Hierbij wordt de organisatie ook aangemoedigd om additionele informatie te verschaffen, waaronder de toegevoegde waarde.

4 Wat is een toegevoegde waarde overzicht?

4.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken heb ik het voorkomen van het toegevoegde waarde overzicht en de regelgeving daaromtrent belicht. In dit hoofdstuk ga ik in op de vragen; wat is het toegevoegde waarde overzicht precies, in welke vormen kan het worden gepubliceerd en welke verschillende berekeningsmethoden zijn er voor het toegevoegde waarde overzicht?

4.2 Opbouw van het toegevoegde waarde overzicht

Het toegevoegde waarde overzicht bestaat uit twee onderdelen. Een eerste een gedeelte dat de omvang van de toegevoegde waarde bepaalt door van de omzet de waarden van de ingekochte goederen en diensten van derden af te trekken. En een tweede gedeelte dat de toegevoegde waarde bepaalt aan de hand van de som van alle verstrekte beloningen van de in de onderneming participerende partijen. Deze twee gedeeltes zijn qua som aan elkaar gelijk.

4.3 Publicatievormen van het toegevoegde waarde overzicht

Het toegevoegde waarde overzicht kan als onderdeel van de verslaggeving van ondernemingen schematisch en grafisch worden weergegeven.

4.3.1 Schematische weergave

Schematisch ziet het toegevoegde waarde overzicht er als volgt uit¹⁷ zie staat 4.1:

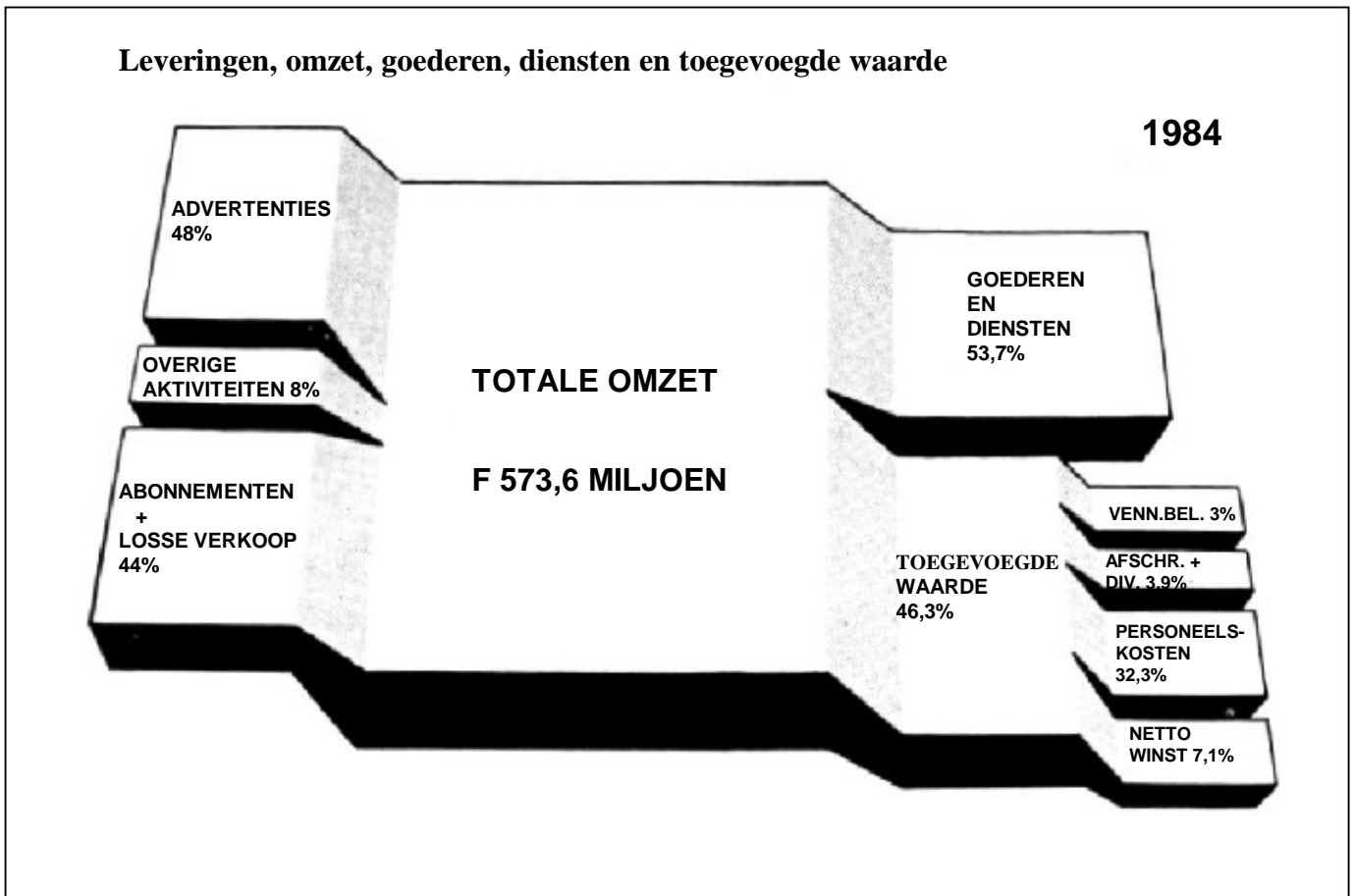
staat 4.1: schematische weergave toegevoegde waarde

Overzicht bruto toegevoegde waarde:	
<i>Vorming</i>	
Netto-omzet
Af: ingekochte goederen en diensten
Bruto toegevoegde waarde	=====
<i>Verdeling</i>	
Personeel: lonen, salarissen en sociale lasten
Vermogenverschaffers: rente en dividenden
Overheid: belastingen en heffingen
Afschrijvingen
Ingehouden winst
Bruto toegevoegde waarde	=====

4.3.2 Grafische weergave

Grafisch kan het toegevoegde waarde overzicht er als volgt uitzien, zie staat 4.2 en 4.3:

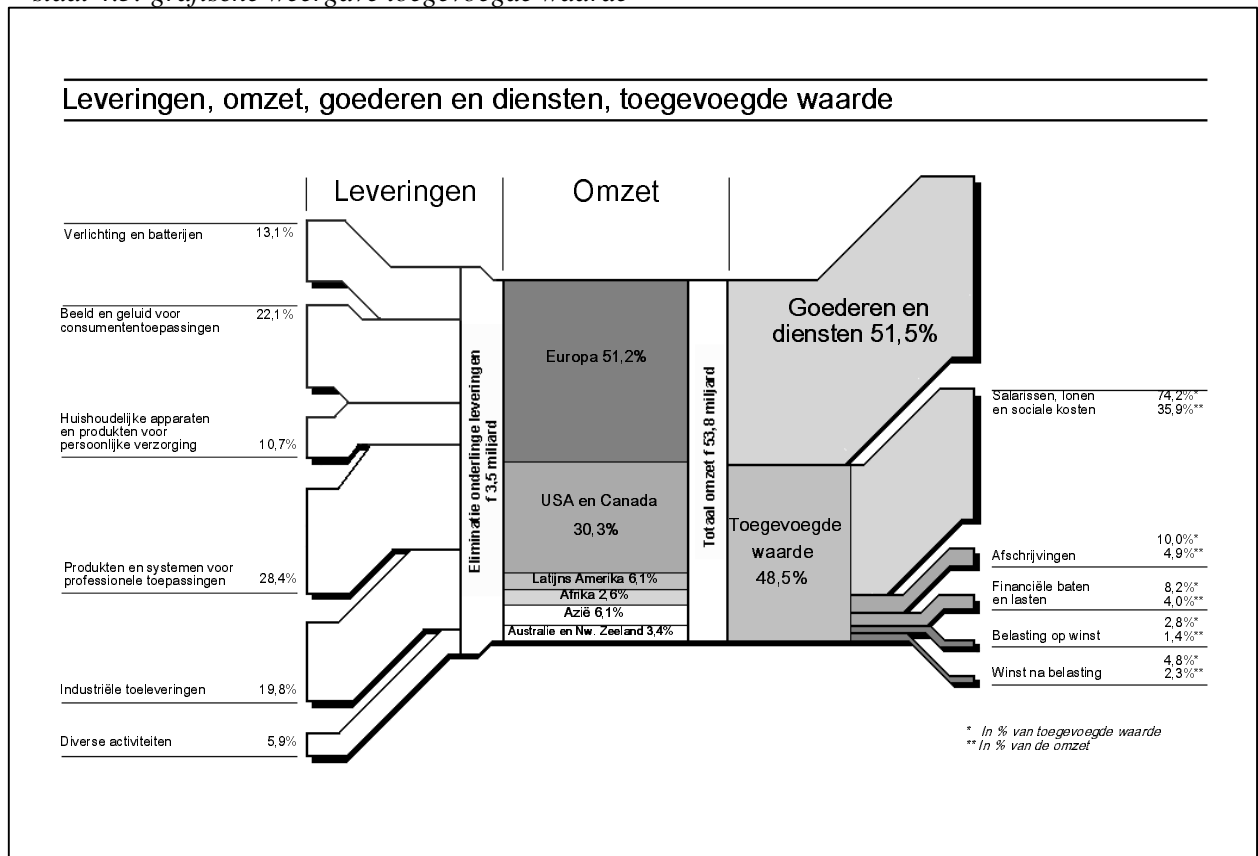
staat 4.2: grafische weergave toegevoegde waarde

(De Telegraaf, Jaarverslag 1984, p.7)

¹⁷ Raad voor de Jaarverslaggeving, 2001, p.896

staat 4.3: grafische weergave toegevoegde waarde

(Philips, Jaarverslag 1984, p.17)

4.4 Berekeningsmethoden van het toegevoegde waarde overzicht

Het toegevoegde waarde overzicht kan op verschillende manieren worden opgesteld. Deze opstelling is afhankelijk van de uitgangspunten bij de berekening van de toegevoegde waarde.

De berekening van de toegevoegde waarde kan volgens twee methoden:

- De bruto berekening, hierbij zijn de afschrijvingen opgenomen in de toegevoegde waarde (zoals in staat 4.1).
- De netto berekening, hierbij worden de afschrijvingen van de netto-omzet afgetrokken (in het schema vervalt dan de regel afschrijvingen onder het kopje 'verdeling').

4.4.1 Netto toegevoegde waarde versus bruto toegevoegde waarde.

Zoals vermeld bestaat het verschil tussen de netto methode en de bruto methode uit de afschrijvingen. De literatuur kent zelf een voorkeur voor de netto methode. Hiervoor geeft zij de volgende redenen. Ten eerste, zorgt de netto methode voor een gelijke behandeling van het gebruik van productiemiddelen en de verbruikte grond en hulpstoffen door de netto omzet te verminderen met de verbruikte kapitaalgoederen (afschrijvingen) en de ingekochte goederen en

diensten¹⁸. Ten tweede, opname van de afschrijvingen in het vormingsgedeelte is consequenter aangezien het verdelingsgedeelte de toegevoegde waarde verdeelt over de participanten in de onderneming. Voor de afschrijvingen is geen participant aan te wijzen¹⁹. Als laatste voorkomt de netto methode dat het afgeschreven bedrag beschikbaar zou zijn voor uitkering wanneer het onderdeel uitmaakt van het kopje verdeling²⁰.

Naast deze voordelen voor de netto methode noemt de literatuur als eventuele voordeel van de bruto methode dat deze waarde objectiever is. Deze objectievere waarde ontstaat doordat de toegevoegde waarde niet is gecorrigeerd voor afschrijvingen, waarbij de hoogte afhankelijk is van het subjectieve oordeel van de ondernemingsleiding²¹.

4.4.2 Welke berekeningsmethode wordt in de praktijk toegepast?

Uit het voorgaande blijkt dus dat er in de literatuur een voorkeur bestaat voor de netto methode. Terwijl in de jaarverslaggeving zelf, zowel nationaal als internationaal, het toegevoegde waarde overzicht wordt opgesteld volgens de bruto methode²². In Nederland, spreekt de RJ geen voorkeur uit voor een van beide methoden. Een van de redenen voor de populariteit van de bruto methode is dat deze ook werd voorgesteld in The Corporate Report²³. Dit werd vervolgens zonder nadenken opgevolgd door de samenstellers van de jaarverslaggeving. Overigens werd in The Corporate Report niet eens melding gemaakt van een eventueel alternatief in de vorm van een netto toegevoegde waarde overzicht.

¹⁸ J. Dijkma, R. van der Wal 1984, p. 238

¹⁹ J. Dijkma, R. van der Wal 1984, p. 238

²⁰ J. Dijkma, R. van der Wal 1984, p. 238

²¹ F. Morley 1979, p. 626

²² RJ. 370.108

²³ ASC, 1975

5 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiks voor- en nadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?

5.1 Inleiding

Nadat in de voorgaande hoofdstukken de verschillende aspecten van het toegevoegde waarde overzicht de revue zijn gepasseerd wil ik in dit hoofdstuk ingaan op de vraag wat het gebruiksnuut van het toegevoegde waarde concept is in de jaarverslaggeving van ondernemingen. Hierbij zal ik nagaan welke gebruiks voor- en nadelen er volgens de theorie aan de toegevoegde waarde en haar overzicht verbonden zijn.

5.2 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiksvoordelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?

De literatuur noemt de volgende gebruiksvoordelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht, *zie ook staat 5.1*:

- *Motivatie*

Door het gebruik van het toegevoegde waarde overzicht verbetert de verhouding tussen de werknemer en de onderneming²⁴. Het toegevoegde waarde overzicht zorgt namelijk voor een breder overzicht van de ondernemingsdoelen en verantwoordelijkheden. Weinig werknemers zijn geïnteresseerd in het maximaliseren van de winst, welke naar een ander gaat dan de werknemer. De winst- en verliesrekening is dan ook weinig motiverend voor de werknemers. Dit in tegenstelling tot het toegevoegde waarde overzicht, dat een overzicht geeft van de gerealiseerde toegevoegde waarde als som van de inzet van de participanten, waarvan de werknemers belangrijken zijn.

Wanneer de werknemers volledig worden geïnformeerd over de toegevoegde waarde zullen ze meer gemotiveerd zijn om te werken, zal er beter worden samengewerkt en zullen ze zich meer vereenzelvigen met de onderneming.

Daarnaast stelt rapportage van het toegevoegde waarde overzicht in het jaarverslag de onderneming in staat om een bonus systeem te introduceren voor de werknemers op basis van hun productiviteit, dit met behulp van toegevoegde waarde ratio's.

- *Ratio's*

²⁴ F.Morley 1979, p. 620

Met de toegevoegde waarde is het mogelijk enkele interessante ratio's samen te stellen die de gebruiker van de jaarrekening kan informeren over de positie van de onderneming²⁵. De uitkomsten van de ratio's kunnen worden vergeleken met: dezelfde ratio's uit de vorige periode; normen voor ratio's; dezelfde ratio's van een andere onderneming; of dezelfde ratio's van de bedrijfstak waarin de onderneming werkzaam is.

Men kan onder ander de volgende ratio's tegenkomen:

- Toegevoegde waarde per werknemer of personeelskosten als percentage van de toegevoegde waarde. Deze ratio's zijn een maatstaf voor de arbeidsproductiviteit: in hoeverre hebben de werknemers bijgedragen aan het toevoegen van waarde. Bij bedrijfsvergelijking moet men er wel rekening mee houden dat de uitkomst van deze ratio's mede afhankelijk is van de aard van het productieproces, de mate van integratie en de fase in de bedrijfskolom.
- Toegevoegde waarde als percentage van de omzet. Deze ratio is een maatstaf voor de mate van integratie van een onderneming. Wanneer een onderneming weinig goederen en diensten van derden betreft, is de toegevoegde waarde bijna gelijk aan de omzet en is er dus sprake van een hoge mate van integratie, wat onder andere het geval is bij agrarische en extractieve bedrijven. Deze ratio geeft ook de kwetsbaarheid door de afhankelijkheid van leveranciers van de onderneming weer, hoe minder goederen en diensten de onderneming van derden betreft hoe minder afhankelijk en dus minder kwetsbaar de onderneming is.
- *Diagnostisch hulpmiddel*
De toegevoegde Waarde is een belangrijke graadmeter van de omvang en het belang van een onderneming²⁶. Het gebruik van enkel het omzet cijfer als graadmeter voor de omvang is onvoldoende, omdat er in de omzetcijfers veel ruis kan zitten. Deze ruis is het gevolg van de inkoopkosten welke in de omzet zitten doordat deze kosten direct aan de consument worden doorberekend. De toegevoegde waarde wordt voor deze ruis gecorrigeerd door de ingekochte goederen en diensten van de omzet af te halen.
Een andere belangrijke graadmeter van de omvang en het belang van de onderneming biedt de toegevoegde waarde aan de hand van de vergelijking tussen het aandeel van de lonen en het aandeel kapitaalkosten in de toegevoegde waarde. Door deze vergelijking ontstaat er inzicht in de mate waarin de onderneming arbeidsintensief of kapitaalintensief is.
- *Nationaal inkomen*

²⁵ J. Dijkma, R. van der Wal 1984, p.15-16

²⁶ F. Morley 1979, p. 621

Het toegevoegde waarde overzicht geeft inzicht in het aandeel van de onderneming in het nationaal inkomen van het land²⁷. Het nationaal inkomen is de som van de toegevoegde waarden van de nationale ondernemingen.

- *Maatschappelijke verslaggeving*

Het toegevoegde waarde overzicht is gebaseerd op dezelfde grondslagen als de balans en de resultatenrekening: het continuïteitsbeginsel; het matchingbeginsel; het stelselmatigheidsbeginsel; het realisatiebeginsel; en het substance-over-form beginsel²⁸. Het toegevoegde waarde overzicht is dan ook vergelijkbaar met de resultatenrekening, waarbij het begrip inkomen in de resultatenrekening betrekking heeft op enkel de vermogensverschaffers, terwijl in het toegevoegde waarde overzicht het begrip inkomen betrekking heeft op een bredere groep participanten als verschaffers van vermogen en arbeid plus de overheid. Ondanks de zelfde grondslagen heeft het toegevoegde waarde overzicht dus een bredere maatschappelijke betekenis dan de resultatenrekening.

- *Grafische presentatie*

Het toegevoegde waarde overzicht kan overzichtelijk en begrijpelijk worden gepresenteerd met behulp van een diagram (zoals in staat 4.2, hoofdstuk 4), waarin de verdeling en de onderlinge verhoudingen van de toegevoegde waarde in een oogopslag duidelijk wordt²⁹.

5.3 Wat zijn volgens de literatuur de gebruiksnadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht?

De literatuur noemt de volgende nadelen, zie ook staat 5.1:

- *Vermelding participanten*

Het toegevoegde waarde overzicht benadert de onderneming als een team van samenwerkende participanten, deze benadering kan in tegenstelling zijn met de werkelijkheid³⁰. De onder het kopje ‘verdeling’ genoemde participanten bestaan uit de vermogensverschaffers, werknemers en de overheid. Waarbij de overheid het minst neutrale lid van het team is, de andere participanten zijn gevraagd om van het team deel uit te maken, terwijl de overheid niet is gevraagd. Ook speelt de overheid geen rol in de besluitvorming van het team en haar aandeel in de toegevoegde waarde is ondermeer proportioneel aan de winst in plaats van de toegevoegde waarde, als gevolg van de vennootschapsbelasting. Het tegenovergestelde is het geval bij een leverancier van ingekochte goederen en diensten, waarbij de leverancier een specialist is in het aanbieden

²⁷ F. Morley 1979, p. 622

²⁸ F. Morley 1979, p. 623

²⁹ M.Jones 1996, p. 65

van een specifiek goed of een dienst waarvan deze onderneming de enige afnemer van is. Deze leverancier wordt uitgesloten van het team participanten opgenomen onder het kopje ‘verdeling’ van het toegevoegde waarde overzicht, ondanks het feit dat zijn bestaansrecht volledig afhankelijk is van deze onderneming.

- *Verwarring*

Publicatie van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving kan voor verwarring zorgen met het resultaat in de resultatenrekening³¹. Het is mogelijk dat de resultatenrekening een winst toename laat zien terwijl het toegevoegde waarde overzicht een toegevoegde waarde afname laat zien en omgekeerd. Om dit verschil te begrijpen is wel enige kennis vereist, welke misschien niet elke gebruiker heeft.

- *Prestatiemeting*

Bij koppeling van de toegevoegde waarde met de beoordeling van het management, ontstaat er gevaar voor suboptimaal management waarbij de managers puur gericht zijn op het maximaliseren van de toegevoegde waarde en daarbij het belang van de onderneming uit het oog verliezen³². Wanneer bijvoorbeeld een manager voor de keuze staat om een onderdeel extern in te kopen voor € 5,- of intern te produceren voor € 14,- (€ 4,- direct materiaal en € 10,- arbeidskosten). Dan verdient vanuit ondernemingsoogpunt extern inkopen de voorkeur, maar vanuit het oogpunt van de manager die de toegevoegde waarde wil maximaliseren verdient zelf maken de voorkeur. Want in dat geval komt de toegevoegde waarde € 1,- hoger uit (maar de winst daalt wel met € 9,-).

- *Publicatiekosten*

Opname van het toegevoegde waarde overzicht in de jaarverslaggeving zorgt voor meer werk en dus hogere kosten³³. Wanneer de onderneming haar resultatenrekening opstelt volgens de categoriale methode³⁴ kost het haar weinig moeite een toegevoegde waarde overzicht op te stellen. Maar wanneer de onderneming haar resultatenrekening opstelt volgens de functionele methode³⁵ ontstaan er moeilijkheden en dus extra kosten, bij het opstellen van het toegevoegde waarde overzicht omdat een post als lonen onder het kopje verdeling dan niet standaard door het administratieve systeem worden gegeven³⁶.

- *Standaard*

³⁰ F.Morley 1979, p. 623-624

³¹ F.Morley 1979, p. 624

³² F.G. Volmer, F.A.M.J. Faas 1994, 272

³³ F. Morley 1979, p. 625

³⁴ art. 2:377.3 BW

³⁵ art. 2:377.4 BW

³⁶ Nivra 1989, p. 76

Tot op heden is er geen standaard voor de berekening van de toegevoegde waarde. Zoals eerder vermeld kan de berekening volgens een bruto en een netto methode, waardoor vergelijking tussen ondernemingen en vergelijking van jaar op jaar binnen de onderneming lastig wordt³⁷.

staat 5.1: in literatuur genoemde voor- en nadelen van de toegevoegde waarde

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel
Motivatiemiddel	X	
Ratio's	X	
Diagnostisch hulpmiddel	X	
Nationaal inkomen	X	
Maatschappelijke verslaggeving	X	
Grafische presentatie	X	
Participanten weergave		X
Verwarring		X
Prestatiemeting		X
Publicatiekosten		X
Ontbreken standaard		X

³⁷ F.Morley 1979. P. 625

6 Wat zijn volgens de huidige gebruikers van de jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland, de voor- en nadelen van het begrip toegevoegde waarde en haar overzicht?

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn alle facetten van het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht behandeld. In hoofdstuk 5 zijn alle in de literatuur vermelde gebruiks voor- en nadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht behandeld. In dit hoofdstuk wil ik vervolgens nagaan in hoeverre deze voor- en nadelen in de praktijk ook daadwerkelijk voor- en nadelen zijn voor de huidige gebruikers van de jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland. Dit alles om dichter bij het antwoord te komen op de onderzoeksvraag: Wat is het nut van het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht in de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen?

6.2 Onderzoeksopzet

6.2.1 Keuze te onderzoeken voor- en nadelen

In het onderzoek heb ik een aantal van de in het vorige hoofdstuk genoemde voor- en nadelen getoetst aan de werkelijkheid via een vragenlijst. Voor een aantal van deze voor- en nadelen is toetsing niet nodig aangezien ze logisch te beredeneren zijn. Dit zijn de volgende voor- en nadelen:

- Nationaal inkomen: de toegevoegde waarde verschaft inzicht in de bijdrage van de onderneming aan het nationaal inkomen. Het nationaal inkomen is de som van de toegevoegde waarden van de nationale ondernemingen.
- Grafische presentatie: het toegevoegde waarde overzicht kan overzichtelijk en begrijpelijk worden gepresenteerd via een grafische presentatie. Hiervan is een voorbeeld gegeven in hoofdstuk 4, staat 4.2.
- Vermelding participanten: het overzicht geeft een onjuiste weergave van de participanten bij de verdeling van de toegevoegde waarde. Dit is een theoretische kwestie over de samenstelling van het overzicht, voor de gebruiker mondt dit niet uit in een gebruiksnadeel.
- Prestatiemeting: gebruik van de toegevoegde waarde als prestatie meetinstrument leidt tot inefficiënt management. Hierbij is er geen sprake van een toegevoegde waarde probleem maar is er een agency probleem. Zodra er prestatiebeoordeling plaats vindt op basis van één bepaalde waarde ontstaat er suboptimaal management. Dit ontstaat doordat er gestuurd wordt op deze ene waarde en niet op het bredere totaalresultaat, waarop meerdere waarden

van invloed zijn. Een voorbeeld van een prestatie meetinstrument waarbij wel rekening wordt gehouden met meerdere waarden die van invloed zijn op het totaal resultaat is de Balance Score Card³⁸.

- Publicatie kosten: publicatie van het toegevoegde waarde overzicht leidt tot extra kosten. Een logisch te beredeneren gevolg, publicatie van een extra overzicht in de jaarverslaggeving zorgt voor extra kosten, zoals kosten voor het opstellen en de inbeslagname van een paginadeel van het jaarverslag. Deze kosten zijn in de praktijk zeer gering aangezien de benodigde cijfers, voor het berekenen van de toegevoegde waarde en het opstellen van het overzicht, aanwezig zijn en de extra ruimte die nodig is valt in het niet bij de totale jaarverslaggeving.
- Standaard, door het ontbreken van een standaard is vergelijking van de toegevoegde waarde tussen ondernemingen lastig. Het vergelijken van waarden welke op een verschillende methode tot stand zijn gekomen is nu eenmaal erg lastig. Om vergelijking van deze waarden mogelijk te maken is er een correctie nodig. Bij het ontbreken van deze cijfers, nodig voor de correctie, wordt vergelijking van de waarden tussen ondernemingen zelfs onmogelijk.

De overige voor- en nadelen heb ik vervolgens in een vragenlijst verwerkt. Dit zijn de volgende voor- en nadelen:

- Motivatie, voor de werknemers gaat er van het toegevoegde waarde overzicht een motiverende werking uit.
- Ratio's, het toegevoegde waarde overzicht biedt de mogelijkheid tot het samenstellen van interessante ratio's, namelijk een ratio voor de arbeidsproductiviteit en een ratio voor de bepaling van de verticale integratie.
- Diagnostisch hulpmiddel, het toegevoegde waarde overzicht verschaft inzicht in de mate waarin een onderneming kapitaal- of arbeidsintensief is.
- Maatschappelijke verslaggeving, het toegevoegde waarde overzicht is gebaseerd op dezelfde boekhoudkundige beginselen als de balans en resultatenrekening. Waarbij het begrip inkomen in het toegevoegde waarde overzicht betrekking heeft op een bredere groep participanten dan alleen de vermogensverschaffers.
- Verwarring, de toegevoegde waarde kan voor verwarring zorgen met het bedrijfsresultaat.

In de hier onderstaande staat 6.1 is nog eens kort en schematisch weergegeven welke voor- en nadelen via een vragenlijst getoetst worden. In dit schema staan ook de voor- en nadelen welke logisch te beredeneren zijn en die daarom niet in de vragenlijst aan de orde komen.

³⁸ Keuning, 1995, p. 503-505

staat 6.1: toetsingsoverzicht

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel	logisch te beredeneren	toetsing via vragenlijst
Motivatiemiddel	X			X
Ratio arbeidsproductiviteit	X			X
Ratio integratiegraad	X			X
Diagnostisch hulpmiddel	X			X
Nationaal inkomen	X		X	
Maatschappelijke verslaggeving	X			X
Grafische presentatie	X		X	
Participanten weergave		X	X	
Verwarring		X		X
Prestatiemeting		X	X	
Publicatiekosten		X	X	
Ontbreken standaard		X	X	

6.2.2 Keuze te onderzoeken gebruikersgroepen

In mijn onderzoek heb ik bij een drietal gebruikersgroepen de in de vorige paragraaf genoemde voor- en nadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht getoetst. De eerste twee gebruikersgroepen zijn de groepen die de productiefactoren arbeid (de werknemers) en kapitaal (de aandeelhouders) vertegenwoordigen. Deze twee groepen komen ook voor in het verdelingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht. Als derde gebruikersgroep heb ik gekozen voor de groep publiek welke in mijn onderzoek vertegenwoordigd wordt door de wetenschappers.

Bij de eerste twee groepen zal het niet altijd zo zijn dat zij de juiste hoeveelheid kennis met betrekking tot de financiële verslaggeving in huis hebben. De groep wetenschappers zal dan ook als referentiekader dienen doordat zij deze kennis wel hebben.

De drie gebruikersgroepen heb ik op de volgende manieren bereikt:

- *Werknemers*

De groep werknemers heb ik bereikt door tien ondernemingsraden te benaderen van tien verschillende a-select gekozen Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

- *Kapitaalverschaffers*

De groep kapitaal verschaffers heb ik bereikt door tien beleggers-verenigingen, (beleggingsclubs) te benaderen.

- *Wetenschappers*

De groep wetenschappers heb ik bereikt door tien wetenschappers op het vakgebied financial accounting te benaderen.

Om een maximale respons te behalen heb ik de respondenten eerst telefonisch benaderd met de vraag of zij mee willen werken aan dit onderzoek. Nadat ik vervolgens tien respondenten per gebruikersgroep had gevonden heb ik de vragenlijsten naar hen verstuurd.

6.2.3 Opzet vragenlijst

Deze drie groepen zijn allemaal geënquêteerd via een (grotendeels) verschillende vragenlijst. Waarbij aan de verschillende gebruikersgroepen vragen over de in hoofdstuk 6.2.1 genoemde onderwerpen zijn gesteld, de verschillende vragenlijsten en bijbehorende bijlagen zijn opgenomen in de bijlagen 3 en 4.

In staat 6.2 is kort weergegeven over welke onderwerpen vragen zijn gesteld aan de verschillende gebruikersgroepen.

staat 6.2: opzet vragenlijsten

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel	vragenlijst aandeelhouders	vragenlijst werknemers	vragenlijst wetenschappers
Motivatiemiddel	X			X	X
Ratio arbeidsproductiviteit	X			X	X
Ratio integratiegraad	X		X		X
Diagnostisch hulpmiddel	X		X		X
Maatschappelijke verslaggeving	X		X	X	X
Verwarring		X	X		X

6.3 Onderzoeksresultaten

6.3.1 Inleiding

Van de verstuurde vragenlijsten heb ik per gebruikersgroep de volgende aantallen retour gekregen, zie staat 6.3:

staat 6.3: responsie overzicht

	verzonden	respons	respons in procenten
Aandeelhouders	10	6	60%
Werknemers	10	5	50%
wetenschappers	10	7	70%

In de komende 6 paragrafen zal ik alle antwoorden op de vragen uit de vragenlijsten langsgaan en per gebruikersgroep analyseren.

Bij de uitwerking van de onderzoeksresultaten in de komende paragrafen, vergelijk ik de uitkomsten van de aandeelhouders of de werknemers met de uitkomsten bij de wetenschappers. De groep wetenschappers wordt dus gebruikt als controlegroep.

6.3.2 Ratio's

Het toegevoegde waarde overzicht biedt de mogelijkheid tot het samenstellen van interessante ratio's, voor de werknemers een ratio van de arbeidsproductiviteit. Deze bewering heb ik getoetst onder de werknemers aan de hand van vraag 1, 'Ratio's'. In deze vraag ging ik na of de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers een betere en meer bruikbare ratio is met betrekking tot de arbeidsproductiviteit dan de ratio omzet / gemiddeld aantal werknemers. Deze vergelijking heb ik gedaan aan de hand van drie deelvragen.

De eerste deelvraag was als volgt:

1.1. Stel, bij loon-onderhandelingen eisen de werknemers van Onderneming A een loonsverhoging van 5,5%. Volgens hen is de afgelopen 4 jaar de arbeidsproductiviteit continu gestegen waarbij de arbeidsproductiviteit over 2000 met 9% en over 2001 met 2% steeg (*zie staat 1*). Hierdoor lijkt hen een loonstijging op basis van de gemiddelde arbeidsproductiviteit over deze vier jaren, dus 5,5% verantwoord. Hierbij meten zij de arbeidsproductiviteit op basis van de ratio Omzet / Gemiddeld aantal werknemers.

Staat 1

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
Omzet / Gemiddeld aantal werknemers (x 1.000,-)	156,1	152,4	139,6	138,7
% verandering ten opzichte van vorig jaar	2%	9%	1%	3%
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6
Gemiddeld aantal werknemers	5547	5459	4966	4215

Vindt u de bewering van de werknemers dat de arbeidsproductiviteit is gestegen overtuigend?

Ja / Nee omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.4*:

staat 6: 4 resultaten eerste deelvraag

1 Loononderhandelingen

1.1 bewering op basis van de ratio: omzet / gemiddeld aantal werknemers

	werknemers	wetenschappers
Ja	0%	0%
Nee	100%	100%

Uit deze resultaten blijkt dat in het kader van loononderhandelingen een toename van de ratio omzet / gemiddeld aantal werknemers geen reden is om te veronderstellen dat de arbeidsproductiviteit per werknemer zou zijn toegenomen. Dit antwoorden zowel de groep werknemers als de groep wetenschappers. Een toename van deze ratio kan volgens hen prima het gevolg zijn van een toename van de omzet welke niet toe te rekenen is aan de efficiëntere inzet door de werknemers, de omzet wordt beïnvloed door meer factoren dan alleen de inzet van de werknemers.

De tweede deelvraag was als volgt:

1.2. De ondernemingsleiding geeft hier het volgende antwoord op. “De arbeidsproductiviteit is in de afgelopen jaren slechts met zo’n 3% toegenomen en in de jaren daarvoor is de arbeidsproductiviteit met ongeveer evenveel afgenomen (*zie staat 2*). Dus er is zeker geen reden om de lonen te verhogen met 5,5%”. Hierbij meet de ondernemingsleiding de arbeidsproductiviteit aan de hand van de ratio Toegevoegde waarde / Gemiddeld aantal werknemers

Staat 2

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
Toegevoegde Waarde / Gemiddeld aantal werknemers (x 1.000,-)	67,9	66,5	64,1	65,4
% verandering ten opzichte van vorig jaar	2%	4%	-2%	-3%
% verandering over 4 jaren				
Toegevoegde waarde (x 1.000.000,-)	376,6	363	318,2	275,7
Gemiddeld aantal werknemers	5547	5459	4966	4215

Vindt u deze bewering overtuigender dan de vorige bewering?

Ja / Nee omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.5*:

staat 6.5: resultaten tweede deelvraag

1 Loononderhandelingen

1.2 bewering op basis van de ratio: toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers

	werknemers	wetenschappers
Ja	80%	43%
Nee	20%	57%

Uit deze resultaten blijkt dat 80% van de werknemers het met de bewering eens is dat de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers een goede maatstaf is voor de arbeidsproductiviteit. De werknemers merkten daarbij op dat de ratio stabiel is geworden doordat de omzet nu onder andere gecorrigeerd is voor inkooprijfsfluctuaties.

Het merendeel van de wetenschappers vindt daarentegen dat ook deze ratio de arbeidsproductiviteit niet goed weergeeft. Volgens hen wordt de toegevoegde waarde niet alleen door de factor arbeid maar door alle productiefactoren verwezenlijkt, waardoor de ratio geen specifieke arbeidsproductiviteitsratio is. Deze opmerking is inherent aan de arbeidsproductiviteitsratio's. Zoals geschreven in hoofdstuk 5.2 is het van belang om bij de beoordeling van de arbeidsproductiviteitsratio rekening te houden met de aard van het productieproces, of het productie proces sterk gemechaniseerd is of wordt het proces vooral handmatig uitgevoerd. Daarbij merken de wetenschappers wel op dat er in deze ratio, in vergelijking met de vorige ratio, rekening wordt gehouden met meer aspecten dan alleen de omzet.

De laatste deelvraag was als volgt:

1.3. Vindt u dat in het geval van loononderhandelingen de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers bruikbare aanvullende informatie geeft naast de balans en resultatenrekening ratio's?

Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
1	2	3	4	5

Deze laatste deelvraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.6*:

staat 6.6: resultaten laatste deelvraag

1 Loononderhandelingen

1.3 *de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers geeft bruikbare aanvullende informatie naast de balans en resultatenrekening*

	werknemers	wetenschappers
Ja mee eens	40%	14%
Gedeeltelijk mee eens	40%	71%
Gedeeltelijk mee oneens	0%	0%
Nee mee oneens	20%	14%
Geen mening	0%	0%

Over deze stelling zijn beide groepen het eens, de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers biedt bruikbare en aanvullende informatie. De wetenschappers vinden deze ratio nog steeds niet optimaal het merendeel van hen is het dan ook slechts gedeeltelijk met de stelling eens (71%, tegen 14% ja mee eens). Daarbij gaven zij onder meer als reden aan dat een ratio een panklaar cijfer is en dat voor het inzicht het beter is dat de gebruiker zelf de informatie afleidt uit de balans of de resultatenrekening.

De werknemers blijken dus meer gecharmeerd te zijn van de toegevoegde waarde ratio dan de wetenschappers. Dit verschil is te verklaren uit het feit dat de wetenschappers over veel meer kennis en vaardigheid beschikken voor het lezen van de balans en de resultatenrekening dan de werknemers. Voor de werknemers is de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers dan ook een bruikbaar hulpmiddel bij de beoordeling van de arbeidsproductiviteit.

6.3.3 Motivatie

De literatuur noemt als gebruiksvoordeel van het toegevoegde waarde overzicht dat dit overzicht de verhouding tussen de werknemer en de onderneming verbetert. Het toegevoegde waarde overzicht zorgt namelijk voor een breder overzicht van de ondernemingsdoelen en verantwoordelijkheden. Volgens de literatuur zijn weinig werknemers geïnteresseerd in het maximaliseren van de winst, welke naar een ander gaat dan de werknemer. De winst- en verliesrekening is dan ook weinig motiverend voor de werknemers. De bewering dat het toegevoegde waarde overzicht wel een motiverende werking heeft voor de werknemers heb ik getoetst onder deze werknemers aan de hand van vraag 2, ‘Motivatie’, onderverdeeld in drie deelvragen.

De eerste deelvraag was als volgt:

2.1 Stel u bent werknemer van onderneming A, waarvan de balans en resultatenrekening afgedrukt staan in bijlage 1. Als werknemer van onderneming A krijgt u een vast salaris per jaar, onafhankelijk van de winst, ook bezit u geen aandelen in de onderneming.

Voelt u zich tevreden als werknemer wanneer u in de bijgevoegde resultatenrekening ziet dat de netto winst met 7,5% is toegenomen van 26.600,- in 2000 naar 28.800,- in 2001?

Ja / Nee omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.7*:

staat 6.7: resultaten eerste deelvraag

2 Motivatie		
2.1 tevredenheid van de werknemer als gevolg van een toename van de netto winst		
	werknemers	wetenschappers
Ja	60%	71%
Nee	20%	14%
Geen mening	20%	14%

Uit het praktijk onderzoek, zie staat 6.7, blijkt dat 60% van de werknemers zich tevreden voelen bij een toename van de netto winst en ook het merendeel van de groep wetenschappers blijkt zich tevreden te voelen. Dit lijkt in tegenspraak met de literatuur waarin vermeld wordt dat werknemers weinig geïnteresseerd zijn in het maximaliseren van de winst.

De tweede deelvraag was als volgt:

2.2. Voelt u zich als werknemer van onderneming A meer tevreden dan in de vorige bewering, wanneer u in het bijgevoegde toegevoegde waarde overzicht ziet, dat de bruto toegevoegde waarde van onderneming A is toegenomen van 363.000,- over 2000 naar 376.600,- over 2001? Deze toename is vooral toe te schrijven aan de extra inzet van de factor arbeid die met 9.900,- steeg (van 190.800,- in 2000, naar een aandeel van 200.700,- in 2001).

Ja / Nee omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, zie staat 6.8:

staat 6.8: resultaten tweede deelvraag

2 Motivatie		
2.2 toename van de toegevoegde waarde zorgt voor een grotere tevredenheid dan een toename van de netto winst?		
	werknemers	wetenschappers
Ja	20%	29%
Nee	80%	71%

Op deze vraag, waarin met een toegevoegde waarde overzicht wordt aangetoond dat de winst toename volledig toe te rekenen is aan de extra inzet van de factor arbeid, antwoorden de werknemers dat zij zich niet extra tevreden voelen dan bij het zien van een winststijging. Hetzelfde zien we ook bij de wetenschappers. Als reden hiervoor werd door de werknemers onder andere aangedragen dat het begrip toegevoegde waarde in vergelijking met het begrip winst een onbekend en moeilijk begrip is. Een aantal wetenschappers was van mening dat er een nadere analyse nodig is voordat je kunt stellen dat de toegevoegde waarde toename toe te rekenen is aan de extra inzet van de factor arbeid.

De laatste deelvraag was als volgt:

2.3. Vindt u het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar motivatiemiddel?				
Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
1	2	3	4	5

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, zie staat 6.9:

staat 6.9: resultaten laatste deelvraag

2 Motivatie		
2.3 vindt u het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar motivatiemiddel?		
	werknemers	wetenschappers
Ja mee eens	20%	14%
Gedeeltelijk mee eens	0%	29%
Gedeeltelijk mee oneens	0%	0%
Nee mee oneens	60%	57%
Geen mening	20%	0%

Uit deze resultaten blijkt dat het overgrote deel van zowel de werknemers als de wetenschappers het toegevoegde waarde overzicht niet als bruikbaar motivatiemiddel zien.

De bewering in de literatuur dat de medewerkers meer gemotiveerd zijn om te werken, wanneer zij volledig worden geïnformeerd over de toegevoegde waarde en de bewering dat de resultatenrekening weinig motiverend is voor de werknemers blijken dan ook beiden onjuist.

Uit de praktijk blijkt juist het tegenovergestelde. Dit verschil is ook niet toe te wijzen aan onbekendheid met het begrip toegevoegde waarde bij de werknemers aangezien de wetenschappers, welke deze kennis wel hebben, een soortgelijk antwoordenpatroon geven.

6.3.4 Ratio's

Volgens de literatuur is het mogelijk om met behulp van de toegevoegde waarde een ratio op te stellen welke een maatstaf is voor de mate van verticale integratie. Hierbij wordt de toegevoegde waarde gedeeld door de omzet. Deze bewering heb ik getoetst onder de aandeelhouders aan de hand van vraag 1, 'Integratiegraad'. Deze vraag is eveneens onderverdeeld in drie vragen.

De eerste deelvraag was als volgt:

1.1 Stel dat een onderneming onder andere als doelstelling heeft haar afhankelijkheid van haar leveranciers en dus haar kwetsbaarheid voor factoren waar zij geen invloed op heeft te verminderen. Om uitvoering aan deze doelstelling te geven heeft de ondernemingsleiding in 1997 in overleg met de verschillende partijen besloten om bepaalde leveranciers over te nemen en te integreren in haar onderneming.

Na afloop van 4 jaar stelt de ondernemingsleiding dat zij geslaagd is in haar doelstelling. De ondernemingsleiding onderbouwt haar stelling door te laten zien dat sinds 1998 de ratio EBT / Omzet jaarlijks is toegenomen (*zie staat 1*), waarbij EBT het bedrijfsresultaat is voor belastingen. Deze stijging geeft volgens hen weer dat de toename van het bedrijfsresultaat voor belastingen als percentage van de omzet is toegenomen, doordat de inkoopkosten zijn gedaald als gevolg van het inlijven van bepaalde leveranciers.

Staat 1

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
(EBT / Omzet) x 100%	6,7%	6,5%	6,3%	6,2%
EBT (x 1.000.000,-)	58,2	54,0	43,7	36,2
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6

Deelt u de mening dat de onderneming in haar doelstelling is geslaagd?

Ja / Nee omdat.....

Deze vraagstelling leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.10*:

staat 6.10: resultaten eerste deelvraag

1 Integratiegraad		
1.1 bewering op basis van de ratio EBT / omzet		
	aandeelhouders	wetenschappers
Ja	40%	29%
Nee	60%	71%

Uit deze resultaten blijkt dat 40% van de aandeelhouders het met de stelling eens is dat op basis van een toename van de ratio EBT / omzet de integratie van de onderneming is toegenomen. Van de aandeelhouders was 60% het niet met de stelling eens. Zij gaven als reden dat er ook andere oorzaken kunnen zijn waardoor de ratio toe- of afneemt. Volgens hen kan een toename ondermeer het gevolg zijn van een afname van de afschrijvingen, waardoor de EBT en dus de ratio toeneemt. Van de wetenschappers had 71% eenzelfde mening, waarbij er onder andere als commentaar werd gegeven dat deze cijfers weinig zeggen over leveranciersafhankelijkheid.

De tweede deelvraag was als volgt:

1.2. Vervolgens stelt de aandeelhoudersvergadering dat de ondernemingsleiding juist niet is geslaagd in haar doelstelling. Ook al heeft zij enkele leveranciers ingelijfd, de ratio Toegevoegde Waarde / Omzet laat juist sinds 1998 een daling zien, wat betekent dat de onderneming meer goederen en diensten is gaan betrekken bij derden (zie staat 2).

Staat 2

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
(Toegevoegde Waarde / Omzet) x 100%	43,5%	43,6%	45,9%	47,2%
Toegevoegde waarde (x 1.000.000,-)	376,6	363	318,2	275,7
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6

Deelt u deze mening?

Ja / Nee omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, zie staat 6.11:

staat 6.11: resultaten tweede deelvraag

1 Integratiegraad		
1.2 bewering op basis van toegevoegde waarde / omzet		
	aandeelhouders	wetenschappers
Ja	80%	43%
Nee	20%	57%

Uit deze resultaten blijkt dat de aandeelhouders de ratio toegevoegde waarde / omzet een objectieve maatstaf voor integratie vinden. Van hen is 20% het daar niet mee eens omdat verandering van deze ratio ook andere oorzaken kan hebben. Het grootste deel van de wetenschappers vindt dat ook deze ratio nog steeds niet veelzeggend over de mate van integratie. Zij zien oorzaken waardoor de ratio verandert zonder dat de integratie toe of afneemt, ondermeer door het laten toenemen van de voorraden. Om een uitspraak te doen over de integratie willen zij meer informatie dan enkel één ratio.

De derde deelvraag is de volgende:

1.3. Vindt u dat voor het bepalen van de mate van integratie de ratio toegevoegde waarde / omzet bruikbare aanvullende informatie geeft naast de balans en resultatenrekening ratio's?				
Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
1	2	3	4	5

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, zie staat 6.12:

staat 6.12: resultaten derde deelvraag

1 Integratiegraad		
1.3 de ratio toegevoegde waarde / omzet geeft bruikbare en aanvullende informatie op de balans en resultatenrekening		
	aandeelhouders	wetenschappers
Ja mee eens	80%	29%
Gedeeltelijk mee eens	20%	43%
Gedeeltelijk mee oneens	0%	14%
Nee mee oneens	0%	14%
Geen mening	0%	0%

Uit de resultaten op deze vraag blijkt dat aandeelhouders het grotendeels met de stelling eens zijn. Zij vinden de ratio toegevoegde waarde / omzet bruikbaar en aanvullend op de balans en de resultatenrekening. De wetenschappers zijn veel gereserveerder, evenals bij de vorige ratio blijkt de doelgroep waarvoor de ratio bedoeld is, gecharmeerd te zijn van de ratio en de wetenschappers als controle groep vinden één enkele ratio te weinig. De wetenschappers kunnen de benodigde informatie met behulp van hun kennis zonder veel moeite uit de balans en resultatenrekening halen. De aandeelhouders zijn hierin minder bedreven en hebben dus baat bij de ratio's, waarbij blijkt dat zij de ratio op basis van de toegevoegde waarde doeltreffender vinden dan de ratio op basis van de EBT.

6.3.5 Diagnostisch hulpmiddel

De bewering dat het toegevoegde waarde overzicht inzicht verschaft in de mate waarin een onderneming kapitaal- of arbeidsintensief is, heb ik getoetst onder de aandeelhouders aan de hand van vraag 2, 'diagnostisch hulpmiddel'. Deze vraag heb ik opgedeeld in twee deelvragen.

De eerste deelvraag was de volgende:

2.1. Stel u bent een particuliere investeerder die inschat dat komende jaren de loonkosten zullen stijgen en de kapitaalkosten (rente) zullen dalen.

Van welke van de twee onderstaande ondernemingen (*zie staat 3*) zou u dan aandelen willen aanschaffen? Voor beide ondernemingen zijn de omzet verwachtingen voor de komende jaren gelijk, ook is er geen verschil in risico tussen beide ondernemingen.

Staat 3

Toegevoegde waarde overzichten ondernemingen X en Z.

Toegevoegde Waarde Overzichten (x 1.000,-)

	Onderneming X	Onderneming Z
	2001	2001
Vorming		
Omzet	627,5	827,4
Af: Ingekochte goederen en diensten	428,2	628,1
Bruto toegevoegde waarde	199,3	199,3
Verdeling		
Personeel	103,8	32,6
Vermogensverschaffers	30,7	77,2
Overheid	23,5	23,5
Afschrijvingen	29,4	54,1
Ingehouden winst	11,9	11,9
Bruto toegevoegde waarde	199,3	199,3

Onderneming X, omdat.....

Onderneming Z, omdat.....

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.13*:

staat 6.13: resultaten eerste deelvraag

2 Diagnostisch hulpmiddel

2.1 investeringskeuze aan de hand van het toegevoegde waarde overzicht

	aandeelhouders	wetenschappers
X	20%	0%
Z	80%	86%
Anders	0%	14%

Uit deze resultaten blijkt dat het overzicht in de praktijk daadwerkelijk inzicht verschaft in de mate waarin een onderneming arbeids- of kapitaalintensief is. Zeker 80% van beide groepen kon met behulp van het toegevoegde waarde overzicht de juiste investeringsbeslissing nemen.

De tweede deelvraag was als volgt:

4.2. Vindt u dat het toegevoegde waarde overzicht bruikbare aanvullende informatie geeft ten opzichte van de balans en resultatenrekening, om te bepalen of een onderneming kapitaal- of arbeidsintensief is?

Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
1	2	3	4	5

Deze deelvraag leverde de volgende resultaten op, zie staat 6.14:

staat 6.14: resultaten tweede deelvraag

2 Diagnostisch hulpmiddel

2.2 toegevoegde waarde overzicht geeft bruikbare aanvullende informatie ten opzichte van de balans en resultatenrekening voor bepaling of de onderneming arbeids- of kapitaalintensief is

	aandeelhouders	wetenschappers
Ja mee eens	40%	43%
Gedeeltelijk mee eens	60%	43%
Gedeeltelijk mee oneens	0%	0%
Nee mee oneens	0%	14%
Geen mening	0%	0%

Op deze deelvraag of het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar aanvullend instrument is ten opzichte van de balans en resultatenrekening voor de bepaling van de arbeids- en kapitaalintensiteit, werd genuanceerd gereageerd. Van de aandeelhouders was 60% het

gedeeltelijk met deze stelling eens, waarbij werd opgemerkt dat deze informatie ook eenvoudig te vinden is in de balans en resultatenrekening. Bij 14% van de wetenschappers was dezelfde opmerking genoeg om het toegevoegde waarde overzicht voor dit doeleinde als overbodig af te doen. Slechts minder dan de helft van de wetenschappers ziet het toegevoegde waarde overzicht wel als bruikbaar en aanvullend middel op de balans en resultatenrekening om de arbeids- of kapitaalintensiteit te bepalen. De overige wetenschappers zijn het slechts gedeeltelijk met deze bewering eens.

6.3.6 Verwarring

Als gebruiksnadeel van het toegevoegde waarde overzicht noemt de literatuur dat publicatie van het overzicht voor verwarring kan zorgen met het getoonde resultaat in de resultatenrekening. Deze stelling heb ik getoetst onder de aandeelhouders aan de hand van de volgende vraag:

6.1 Stel u bent aandeelhouder van een dienstverlenend onderneming C met de volgende resultatenrekening, waarbij het volgende vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht wordt gepubliceerd (*zie staat 6*).

Staat 6

Resultatenrekening en toegevoegde waarde overzicht onderneming C.

Onderneming C.			
Resultatenrekening (x 1.000,-)		Toegevoegde Waarde (x 1.000,-)	
		<i>Vorming:</i>	
Omzet	115	omzet	115
	<hr/>		
Som der bedrijfsopbrengsten	115	Af:	
Kosten		Ingekochte goederen en diensten	20
kosten uitbesteed werk	20	afschrijvingen	10
personeelskosten	150		<hr/>
afschrijvingen	10	Netto toegevoegde waarde	85
overige bedrijfskosten	6		
	<hr/>		
Som der bedrijfslasten	186		
Netto winst	-71		

6.1. Ervaart u het saldo van het vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht als verwarrend met de resultatenrekening?

Ja / Nee omdat.....

Deze vraag leverde de volgende resultaten op, *zie staat 6.15*:

staat 6.15: resultaten deelvraag

4 Verwarring		
4.1 ervaart u het saldo van het vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht a verwarrend met de resultatenrekening?		
	aandeelhouders	wetenschappers
Ja	80%	29%
Nee	20%	71%

Van de aandeelhouders zag slechts 20% dat dit verschil veroorzaakt wordt door een verschil in definitie van de toegevoegde waarde en de netto winst. Het overgrote deel van de aandeelhouders ervaart een gedeeltelijk toegevoegde waarde overzicht dan ook als verwarrend. De wetenschappers waren grotendeels in staat om door het verschil heen te kijken, waarbij ze opmerkten dat dit verschil het logische gevolg is van een verschil in definitie van de toegevoegde waarde en de netto winst. Daarbij wezen ze wel op het feit dat publicatie van het vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht bij een onderneming met een negatief resultaat op het eerste oog verwarrend is, wat ook bleek uit 80% van de reacties van de aandeelhouders.

6.3.7 Maatschappelijke verslaggeving

Deze laatste vraag van het gebruikersonderzoek was als volgt:

5.1 Stel u bent directielid van een onderneming A en u wilt in uw verslaggeving aandacht besteden aan het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Men adviseert u de maatschappelijke betrokkenheid van uw onderneming te demonstreren door naast een balans en resultatenrekening ook een toegevoegde waarde overzicht te presenteren. Uit dit toegevoegde waarde overzicht wordt dan duidelijk wat de financiële bijdrage van de onderneming aan haar stakeholders is zoals werknemers, leveranciers, overheid, afnemers en vermogensverschaffers. Van uw onderneming A zijn de balans en resultatenrekening opgenomen in bijlage 1 en het toegevoegde waarde overzicht in bijlage 2.

Vindt u dat het toegevoegde waarde overzicht bruikbaar is binnen de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen?

Ja / Nee omdat.....

Op deze vraag werd als volgt gereageerd, zie staat 6.16:

staat 6.16: resultaten deelvraag

3 Maatschappelijke verslaggeving

3.1 het toegevoegde waarde overzicht is bruikbaar binnen de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen

	wetenschappers	werknemers	aandeelhouders
Ja	86%	40%	80%
Nee	14%	60%	20%

De grootste voorstanders voor het opnemen van het toegevoegde waarde overzicht in de maatschappelijke verslaggeving zijn de wetenschappers. Het toegevoegde waarde overzicht is volgens hen geschikt voor maatschappelijke verslaggeving omdat het overzicht informatie verstrekt aan en over alle stakeholders. Dit in tegenstelling tot de resultatenrekening welke vooral gericht is op de kapitaalverschaffers. Het grootste gedeelte van de aandeelhouders hebben hetzelfde oordeel. Waarbij zij opmerkten dat het overzicht duidelijke informatie verstrekt over de financiële bijdrage aan de verschillende participanten van de onderneming.

Van de werknemers vindt 60% dat het overzicht geen meerwaarde heeft als onderdeel van de maatschappelijke verslaggeving. Zij vinden het overzicht te financieel, te bedrijfseconomisch. Bij maatschappelijke verslaggeving denken zij meer aan verslagen in woorden dan aan nog meer financiële overzichten.

6.4 Conclusie van het praktijkonderzoek

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat het grootste deel van de in de theorie gestelde voor- en nadelen door de gebruikers van de Nederlandse jaarverslaggeving in de praktijk ook als een voor- of een nadeel worden gezien. Hierbij zijn er wel nuances aan te brengen, doordat de drie gebruikersgroepen op verschillende manieren tegen de voor- en de nadelen aan te kijken.

- *Ratio's*

Met betrekking tot de ratio's zijn de werknemers en de aandeelhouders erg positief, de wetenschappers zijn ook wel positief maar vermelden daarbij wel dat een ratio niet alles zeggend is en dat de basis, de balans en resultatenrekening waaruit deze ratio is opgesteld, van groter belang is omdat er meerdere factoren een belangrijker rol spelen, welke niet allemaal in de ratio zijn opgenomen.

- *Motivatiemiddel*

De bewering dat er een motiverende werking uitgaat vanuit het toegevoegde waarde overzicht blijkt in de praktijk niet juist te zijn. Slechts een klein deel van de werknemers voelt zich extra gemotiveerd bij het zien van een toename van de toegevoegde waarde dan bij het zien van een toename van de winst. Het toegevoegde waarde overzicht wordt door de gebruikers dan ook niet als een bruikbaar motivatie middel gezien.

- *Diagnostisch hulpmiddel*

Om na te gaan of een onderneming kapitaal- of arbeidsintensief is, is het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar hulpmiddel, waarmee in één oogopslag een juiste conclusie kan worden getrokken. Wel merken de aandeelhouders en de wetenschappers op dat dezelfde informatie ook eenvoudig in de balans en resultatenrekening te vinden is. Dit is voor een aantal wetenschappers een reden om het toegevoegde waarde overzicht voor dit doel als onnodig af te doen.

- *Verwarring*

Over de bewering dat de toegevoegde waarde voor verwarring kan zorgen met het bedrijfsresultaat, zijn de meningen verdeeld. De wetenschappers hebben veelal door dat het een definitiekwestie is, terwijl de aandeelhouders grotendeels niet weten hoe dit verschil mogelijk is. Deze verschillende reacties zijn het gevolg van een kennisverschil over het begrip toegevoegde waarde en haar overzicht tussen de wetenschappers en de aandeelhouders.

- *Maatschappelijke verslaggeving*

Met de laatste bewering, dat het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar onderdeel van de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen kan zijn is een meerderheid van de werknemers het niet eens. Zij vinden het overzicht te financieel. De aandeelhouders en de wetenschappers zien de voordelen van het overzicht als onderdeel van de maatschappelijke verslaggeving wel.

Deze conclusies leiden tot het volgende overzicht, *zie staat 6.17*:

staat 6.17: resultaten gebruikersonderzoek

	gebruiks- voordeel	gebruiks- nadeel	oordeel aandeelhouders	oordeel werknemers	oordeel wetenschappers
Motivatiemiddel	X			-	-
Ratio arbeidsproductiviteit	X			++	+
Ratio integratiegraad	X		++		+
Diagnostisch hulpmiddel	X		++		+
Maatschappelijke verslaggeving	X		++	-	++
Verwarring		X	++		-
Verklaring tekens:					
zeer positief	++				
positief	+				
neutraal	+ / -				
negatief	-				
zeer negatief	--				

7 Conclusie

In de inleiding is de onderzoeksvraagstelling als volgt omschreven:

Wat is het nut van het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht in de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen?

Deze onderzoeksvraagstelling zal ik nu beantwoorden. Het is gebleken dat het toegevoegde waarde overzicht een uitstekende methode is om tegelijkertijd aan de verschillende informatiebehoefte van de participanten van een onderneming te voldoen. Het toegevoegde waarde overzicht is dan ook zeer geschikt om op te nemen in de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen, als onderdeel van de verslaggeving over de derde P, de Profit, naast People en Planet. Het overzicht wordt daarom ook door verschillende instanties aanbevolen om op te nemen in de jaarverslaggeving.

De literatuur vermeldt een groot aantal voor- en nadelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht. Bij een aantal van deze voor- en nadelen is het logisch te beredeneren waarom en in hoeverre dit een voor- of nadeel betreft. Zo vermeldt de literatuur als nadeel, dat door het ontbreken van een standaard methode voor de berekening van de toegevoegde waarde, het vrijwel onmogelijk is om de verschillende toegevoegde waarden van verschillende ondernemingen met elkaar te vergelijken. Door het ontbreken van deze standaard verliest de toegevoegde waarde een deel van haar gebruiksnuut. Het is dan ook van belang dat er een standaard methode komt voor de berekening van de toegevoegde waarde. Mijn voorkeur gaat uit naar de bruto methode omdat deze methode objectiever is, onafhankelijk van de omvang van de afschrijvingen.

Als grootste voordelen van de toegevoegde waarde en haar overzicht zijn te noemen de ratio's mogelijkheden en de maatschappelijke verslaggeving. Dit blijkt niet alleen uit de literatuur, maar ook in de praktijk blijken ze voor bepaalde gebruikers van de jaarverslaggeving daadwerkelijke voordelen te zijn, *zie staat 7.1*.

staat 7.1: resultaten gebruikersonderzoek

	oordeel aandeelhouders	oordeel werknemers	oordeel wetenschappers
Motivatiemiddel		-	-
Ratio arbeidsproductiviteit		++	+
Ratio integratiegraad	++		+
Diagnostisch hulpmiddel	++		+
Maatschappelijke verslaggeving	++	-	++

De ratio “toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers” blijkt voor de primaire gebruikers, de werknemers, een nuttige arbeidsproductiviteitsratio en een bruikbare aanvulling op de kengetallen van de balans en resultatenrekening te zijn. Het grootste voordeel van deze ratio is haar stabiliteit in vergelijking met de veel gebruikte ratio omzet / gemiddeld aantal werknemers.

Voor de aandeelhouders blijkt de ratio “toegevoegde waarde / omzet” een bruikbare en nuttige aanvulling te zijn op de kengetallen van de balans en resultatenrekening voor de bepaling van de mate van integratie van een onderneming. Ook deze ratio blijkt stabiel te zijn dan de veel gebruikte integratie ratio EBT³⁹ / omzet.

Deze ratio's bieden voor de primaire gebruikers praktische handvaten om grip te krijgen op de arbeidsproductiviteit en de mate van integratie van een onderneming. Maar voor de wetenschappers zijn deze ratio's van minder belang. Doordat zij experts zijn op het gebied financial accounting, zijn zij in de meeste gevallen prima in staat om zelf uit de balans en de resultatenrekening de (zo ongeveer) benodigde informatie te ventileren.

Het toegevoegde waarde overzicht blijkt voor de aandeelhouders en de wetenschappers een waardevol onderdeel te zijn van de verslaggeving over het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het overzicht biedt een helder en duidelijk beeld over de financiële bijdragen aan de verschillende stakeholders van de onderneming. In tegenstelling tot de resultatenrekening is het overzicht gericht aan alle participanten en niet alleen aan de kapitaalverschaffers, door zich enkel te richten op de winst. Dat het toegevoegde waarde overzicht niet even nuttig is voor alle gebruikers van de jaarverslaggeving blijkt uit de reactie van de werknemers die het overzicht te financieel vinden. Het jaarverslag staat al vol met financiële overzichten; zij zijn meer gebaat bij informatie in woorden.

De bewering in de literatuur dat het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar motivatie middel is, blijkt in de praktijk tegen te vallen. Zowel de werknemers als de wetenschappers

³⁹ EBT = Earnings Before Taxes

voelen zich niet meer gemotiveerd om te werken bij een toename van de toegevoegde waarde in vergelijking met een toename van de winst.

De meeste voordelen blijken in de praktijk dus ook daadwerkelijk gebruiksvoordelen op te leveren. De nadelen zijn voor het grootste deel op te lossen door ten eerste het vaststellen van één standaard, de bruto methode. Ten tweede door het toegevoegde waarde overzicht alleen te gebruiken waarvoor het bestemd is en er geen dubieuze methode van prestatiebeloning aan vast te hangen. Ten slotte door middel van de presentatie van zowel het vormings- als het verdelingsgedeelte samen met een goede toelichting over het begrip en haar opbouw. Met behulp van deze drie punten zal de toegevoegde waarde nog begrijpelijker worden en zullen de gebruikers van de jaarverslaggeving er nog meer profijt van hebben. Deze voordelen wegen naar mijn mening ook ruimschoots op tegen de beperkte extra kosten van het samenstellen van een toegevoegde waarde overzicht

Op basis van de praktijkbevindingen uit het praktijkonderzoek kan ik dan ook concluderen dat het toegevoegde waarde begrip en haar overzicht voldoende praktische betekenis heeft voor de gebruiker van de Nederlandse jaarverslaggeving⁴⁰. De toegevoegde waarde en haar overzicht is een nuttig onderdeel van de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen, in het bijzonder als onderdeel van hun maatschappelijke verslaggeving.

⁴⁰ Deze conclusie lijkt overigens lijnrecht tegenover de eindconclusie van een Zuidafrikaans onderzoek te staan, zie *bijlage 5*.

Literatuurlijst

Accounting Standards Steering committee, *The Corporate Report*, The Committee, Londen, 1975.

J.L., Bouma, *Leerboek der bedrijfseconomie*, deel IA, inleiding, Delwel, Wassenaar, 1968.

J., Dijkma, R., van der Wal, *Value Added In Dutch Corporate Annual Reports 1980-1982*, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 1984.

Global Reporting Initiative, *Sustainability Reporting Guidelines*, GRI, Boston, 2002.

M., N., Hoogendoorn, *Het belang van de jaarrekening, Interactie tussen gebruikers, verschaffers en controleurs*, Academic Service, Schoonhoven, 1996.

M., Jones, *A stakeholder society: measuring the value*, Accountancy international edition, December 1996, p. 65.

D., Keuning, *Grondslagen van het management*, Stenfert Kroese B.V., Houten, 1995.

F., Morley, *The Value Added Statement in Britain*, The Accounting Review, Juli 1979, p. 618-629.

NIVRA, *Materialiteit bij de opstelling en de controle van de jaarrekening*, Kluwer, Deventer, 1989.

NIVRA, *Onderzoek Jaarverslaggeving 1990*, Kluwer, Deventer, 1992.

Raad voor de Jaarverslaggeving, *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving*, Kluwer, Deventer.

Raad voor de Jaarverslaggeving, *Handreiking voor Maatschappelijke verslaggeving*, Kluwer, Deventer, 2003.

H., Schreuder, *Maatschappelijk verantwoordelijkheid en maatschappelijke berichtgeving van ondernemingen*, Stenfert Kroese B.V., Leiden, 1981.

C., J., van Staden, *The Usefulness of the Value Added Statement in South Africa*, Managerial Finance, Number 11, 1998, p. 44-59.

F., Volmer, F., Faas, *Externe Verslaggeving Nieuwe Stijl*, Boekel, Maastricht, 1994.

R., van der Wal, *Jaar in Jaar uit, verslag van empirisch onderzoek van jaarrapporten over de jaren 1983 en 1984*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1986.

Bijlagen

Bijlage 1 Berekening en toelichting toegevoegde waarden

Met behulp van de jaarverslagen over 2001 heb ik de toegevoegde waarden van Philips, Ahold en Shell berekend. Deze berekening heb ik uitgevoerd door op 2 manieren de toegevoegde waarde te berekenen en vervolgens daarvan het gemiddelde te nemen, *zie staat 1.1.*

staat 1: berekening toegevoegde waarden

bedragen x 1.000.000,-			
	Philips: 2001	Ahold 2001	Shell 2001
<i>vorming</i>			
Omzet	32.339	66.593	135.211
Af: ingekochte goederen en diensten	22.814	51.877	107.839
Bruto toegevoegde waarde	<u>€9.525</u>	<u>€14.716</u>	<u>\$27.372</u>
<i>Verdeling</i>			
Personeel	8.100	8.190	4.466
Rente	915	1.033	104
Overheid	421	457	8.694
Afschrijvingen	371	272	6.117
Winst	2.604	1.113	10.852
Bruto toegevoegde waarde	<u>€12.411</u>	<u>€11.065</u>	<u>\$30.233</u>
Som toegevoegde waarden vormings- en verdelingsgedeelte:	€21.936	€25.781	\$57.605
Gedeeld door 2 is geschatte toegevoegde waarde per onderneming:	€10.968	€ 12.891	\$28.803
Toegevoegde waarde als percentage van de omzet:	34%	19%	21%

Bijlage 2 Voorkomen van het begrip toegevoegde waarde in de jaarverslagen over 2001 van Nederlandse ondernemingen

Onderneming	bruto		Overzicht vorming		verdeling		Ratio's		meerjaren vergelijking
	netto	absoluut	procentueel	absoluut	procentueel	omzet	werknemers		
Frans Maas n.v.	X	X					X		X
n.v. Holding maatschappij De Telegraaf	X	X			X		X		X
Kendrion n.v.	X	X					X		X
Nedap n.v.	X							X	X
Phoenix megatronica n.v.	X						X		X
RSDB n.v.	X						X		X
Storck n.v.	X							X	X

Aan de hand van de jaarverslagen over 2001 van de volgende ondernemingen heb ik onderzoek gedaan naar het voorkomen van het begrip Toegevoegde Waarde in de jaarverslaggeving van Nederlandse ondernemingen.

Lijst van onderzochte ondernemingen.

1. Philips Electronics n.v., Eindhoven
2. Océ n.v., Venlo
3. n.v. Nederlandse Gasunie, Groningen
4. Siemens n.v., Den Haag
5. Athlon groep n.v., Hoofddorp
6. Vredestein n.v., Velp
7. IHC Calland n.v., Schiedam
8. Nedap n.v., Groenlo
9. Reesink n.v., Zuthpen
10. n.v. Twentse kabel, Haaksbergen
11. Delft Instruments n.v., Delft
12. Phounix mecatronica n.v., Zoetermeer
13. Geveke n.v., Naarden
14. Akzo Nobel n.v., Arnhem
15. ABN Amro n.v., Amsterdam
16. ING groep n.v., Amsterdam
17. Kas-bank n.v., Amsterdam
18. ABF n.v., Bunnik
19. RodamcoEurope n.v., Rotterdam
20. Nederlandse Waterschaps bank n.v., Den Haag
21. CSM n.v., Diemen
22. Unilever n.v., Rotterdam
23. Avebe b.a., Veendam
24. Grolsch n.v., Enschede
25. Alanheri n.v., Tilburg
26. Campina n.v., Zaltbommel
27. Friesland Coberco Dairy Foods b.v., Meppel
28. Koninklijke Wessanen n.v., Amstelveen
29. Royal Cosan u.a., Breda
30. Heineken n.v., Amsterdam
31. Gamma Holding n.v., Helmond
32. Koninklijke ten Cate n.v., Almelo
33. Blydenstein-Willink n.v., Goor
34. Kendrion n.v., Zeist
35. Macintosh Retail Group n.v., Maastricht
36. Royal Delft n.v., Delft
37. Koninklijke Boskalis Westminster n.v., Papendrecht
38. HBG n.v., Rijswijk
39. Nagron n.v., Den Haag
40. NBM Amstelland n.v., Nieuwegein
41. Bam nbm n.v., Bunnik
42. Ballast Nedam n.v., Nieuwegein

43. RSDB n.v., Hilversum
44. VNU n.v., Haarlem
45. n.v. holding maatschappij De Telegraaf, Amsterdam
46. Wolters Kluwer n.v., Amsterdam
47. Wegener n.v., Apeldoorn
48. Hoekloos n.v., Schiedam
49. Arcadis n.v., Arnhem
50. Ahold n.v., Zaandam
51. Schuitema n.v., Amersfoort
52. Koninklijke Vendex KBB n.v., Amsterdam
53. Laurus n.v., 's Hertogenbosch
54. koninklijke Nedlloyd n.v., Rotterdam
55. Schiphol groep n.v., Schiphol
56. Nederlandse Spoorwegen n.v., Utrecht
57. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij n.v., Amstelveen
58. Koninklijke Vopak n.v., Rotterdam
59. Frans Maas groep n.v., Venlo
60. Randstad holding n.v., Amsterdam
61. Aegon n.v., Den Haag
62. F. van Lanschot n.v., 's Hertogenbosch
63. Storck n.v., Naarden

Bijlage 3 Vragenlijsten gebruikersgroepen

De drie verschillende vragenlijsten voor de in het onderzoek gekozen gebruikersgroepen zijn op de volgende manier samengesteld. In totaal zijn er zes verschillende vragen. De vragenlijst voor de gebruikersgroep wetenschappers bestond uit alle 6 vragen. De vragenlijst voor de gebruikersgroep aandeelhouders bestond uit 4 vragen en de vragenlijst voor de gebruikersgroep werknemers bestond uit 3 vragen. *Zie ook onderstaande staat 3.1.*

staat 3.1

	vragenlijst wetenschappers	vragenlijst aandeelhouders	vragenlijst werknemers
Loononderhandelingen	vraag 1		vraag 1
Motivatie	vraag 2		vraag 2
Integratiegraad	vraag 3	vraag 1	
Diagnostisch hulpmiddel	vraag 4	vraag 2	
Maatschappelijke verslaggeving	vraag 5	vraag 3	vraag 3
Verwarring	vraag 6	vraag 4	

De vragenlijst met alle vragen, de vragenlijst voor de wetenschappers, is in deze bijlage afgedrukt.

vragenlijst wetenschappers

Vragenlijst toegevoegde waarde

Voor een beter begrip van deze vragenlijst zal ik eerst het begrip toegevoegde waarde toelichten:

Toegevoegde waarde van een onderneming is de omzet minus de ingekochte goederen en diensten.

Deze toegevoegde waarde is vervolgens gelijk aan het loon, de interest, de belastingen, de afschrijvingen en de behaalde winst over dat jaar.

Het is mogelijk om een overzicht op te stellen van de toegevoegde waarde, zoals gedaan is in bijlage 2.

Vraag 1. Loononderhandelingen

1.1. Stel, bij loon-onderhandelingen eisen de werknemers van Onderneming A een loonsverhoging van 5,5%. Volgens hen is de afgelopen 4 jaar de arbeidsproductiviteit continu gestegen waarbij de arbeidsproductiviteit over 2000 met 9% en over 2001 met 2% steeg (*zie staat 1*). Hierdoor lijkt hen een loonstijging op basis van de gemiddelde arbeidsproductiviteit over deze vier jaren, dus 5,5% verantwoord. Hierbij meten zij de arbeidsproductiviteit op basis van de ratio Omzet / Gemiddeld aantal werknemers.

Staat 1

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
Omzet / Gemiddeld aantal werknemers (x 1.000,-)	156,1	152,4	139,6	138,7
% verandering ten opzichte van vorig jaar	2%	9%	1%	3%
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6
Gemiddeld aantal werknemers	5547	5459	4966	4215

Voor de bijbehorende balans en resultatenrekening zie bijlage 1.

Vindt u de bewering van de werknemers dat de arbeidsproductiviteit is gestegen overtuigend?

Ja / Nee
 omdat.....

.....

1.2. De ondernemingsleiding geeft hier het volgende antwoord op. “De arbeidsproductiviteit is in de afgelopen jaren slechts met zo’n 3% toegenomen en in de jaren daarvoor is de arbeidsproductiviteit met ongeveer evenveel afgenomen (*zie staat 2*). Dus er is zeker geen reden om de lonen te verhogen met 5,5%”. Hierbij meet de ondernemingsleiding de arbeidsproductiviteit aan de hand van de ratio Toegevoegde waarde / Gemiddeld aantal werknemers

Staat 2

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
Toegevoegde Waarde / Gemiddeld aantal werknemers				
(x 1.000,-)	67,9	66,5	64,1	65,4
% verandering ten opzichte van vorig jaar	2%	4%	-2%	-3%
% verandering over 4 jaren				
Toegevoegde waarde (x 1.000.000,-)	376,6	363	318,2	275,7
Gemiddeld aantal werknemers	5547	5459	4966	4215

Voor het bijbehorend toegevoegde waarde overzicht zie bijlage 2.

Vindt u deze bewering overtuigender dan de vorige bewering?

Ja / Nee omdat.....

1.3. Vindt u dat in het geval van loononderhandelingen de ratio toegevoegde waarde / gemiddeld aantal werknemers bruikbare aanvullende informatie geeft naast de balans en resultatenrekening ratio's?

Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
1	2	3	4	5

(eventuele opmerkingen.....

 .)

Vraag 2. Motivatie

Stel u bent werknemer van onderneming A, waarvan de balans en resultatenrekening afgedrukt staan in bijlage 1. Als werknemer van onderneming A krijgt u een vast salaris per jaar, onafhankelijk van de winst, ook bezit u geen aandelen in de onderneming.

2.1. Voelt u zich tevreden als werknemer wanneer u in de bijgevoegde resultatenrekening ziet dat de netto winst met 7,5% is toegenomen van 26.600,- in 2000 naar 28.800,- in 2001?

Ja / Nee
 omdat.....

Voor de beantwoording van de volgende vraag is het toegevoegde waarde overzicht afgedrukt in bijlage 2.

2.2. Voelt u zich als werknemer van onderneming A meer tevreden dan in de vorige bewering, wanneer u in het bijgevoegde toegevoegde waarde overzicht ziet, dat de bruto toegevoegde waarde van onderneming A is toegenomen van 363.000,- over 2000 naar 376.600,- over 2001? Deze toename is vooral toe te schrijven aan de extra inzet van de factor arbeid die met 9.900,- steeg (van 190.800,- in 2000, naar een aandeel van 200.700,- in 2001).

Ja / Nee
 omdat.....

2.3. Vindt u het toegevoegde waarde overzicht een bruikbaar motivatiemiddel?

Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
	eens	oneens		
1	2	3	4	5

(eventuele opmerkingen.....)

..)

Vraag 3. Integratiegraad

Stel dat een onderneming onder andere als doelstelling heeft haar afhankelijkheid van haar leveranciers en dus haar kwetsbaarheid voor factoren waar zij geen invloed op heeft te verminderen. Om uitvoering aan deze doelstelling te geven heeft de ondernemingsleiding in 1997 in overleg met de verschillende partijen besloten om bepaalde leveranciers over te nemen en te integreren in haar onderneming.

3.1. Na afloop van 4 jaar stelt de ondernemingsleiding dat zij geslaagd is in haar doelstelling. De ondernemingsleiding onderbouwt haar stelling door te laten zien dat sinds 1998 de ratio EBT / Omzet jaarlijks is toegenomen (*zie staat 3*), waarbij EBT het bedrijfsresultaat is voor belastingen. Deze stijging geeft volgens hen weer dat de toename van het bedrijfsresultaat voor belastingen als percentage van de omzet is toegenomen, doordat de inkoopkosten zijn gedaald als gevolg van het inlijven van bepaalde leveranciers.

Staat 3

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
(EBT / Omzet) x 100%	6,7%	6,5%	6,3%	6,2%
EBT (x 1.000.000,-)	58,2	54,0	43,7	36,2
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6

Voor de bijbehorende balans en resultatenrekening zie bijlage 1.

Deelt u de mening dat de onderneming in haar doelstelling is geslaagd?

Ja

/

Nee

omdat.....

.....

3.2. Vervolgens stelt de aandeelhoudersvergadering dat de ondernemingsleiding juist niet is geslaagd in haar doelstelling. Ook al heeft zij enkele leveranciers ingelijfd, de ratio Toegevoegde Waarde / Omzet laat juist sinds 1998 een daling zien, wat betekent dat de onderneming meer goederen en diensten is gaan betrekken bij derden (*zie staat 4*).

Staat 4

Kengetallen

	2001	2000	1999	1998
(Toegevoegde Waarde / Omzet) x 100%	43,5%	43,6%	45,9%	47,2%
Toegevoegde waarde (x 1.000.000,-)	376,6	363	318,2	275,7
Omzet (x 1.000.000,-)	866,1	831,9	693,3	584,6

Voor het bijbehorende toegevoegde waarde overzicht zie bijlage 2.

Deelt u deze mening?

Ja

/

Nee

omdat.....

.....

.....

.....

3.3. Vindt u dat voor het bepalen van de mate van integratie de ratio toegevoegde waarde / omzet bruikbare aanvullende informatie geeft naast de balans en resultatenrekening ratio's?

Ja mee eens Gedeeltelijk mee eens Gedeeltelijk mee oneens Nee mee oneens Geen mening

1

eens

2

oneens

3

4

5

(eventuele opmerkingen.....

.....

...)

Vraag 4. Diagnostisch hulpmiddel

4.1. Stel u bent een particuliere investeerder die inschat dat komende jaren de loonkosten zullen stijgen en de kapitaalkosten (rente) zullen dalen.

Van welke van de twee onderstaande ondernemingen (*zie staat 5*) zou u dan aandelen willen aanschaffen? Voor beide ondernemingen zijn de omzet verwachtingen voor de komende jaren gelijk, ook is er geen verschil in risico tussen beide ondernemingen.

Staat 5

Toegevoegde waarde overzichten ondernemingen X en Z.

Toegevoegde Waarde Overzichten (x 1.000,-)		
	Onderneming X	Onderneming Z
	2001	2001
Vorming		
Omzet	627,5	827,4
Af: Ingekochte goederen en diensten	428,2	628,1
Bruto toegevoegde waarde	199,3	199,3
Verdeling		
Personeel	103,8	32,6
Vermogensverschaffers	30,7	77,2
Overheid	23,5	23,5
Afschrijvingen	29,4	54,1
Ingehouden winst	11,9	11,9
Bruto toegevoegde waarde	199,3	199,3

Onderneming X,
 omdat.....

Onderneming Z,
 omdat.....

.....

4.2. Vindt u dat het toegevoegde waarde overzicht bruikbare aanvullende informatie geeft ten opzichte van de balans en resultatenrekening, om te bepalen of een onderneming kapitaal- of arbeidsintensief is?

Ja mee eens	Gedeeltelijk mee eens	Gedeeltelijk mee oneens	Nee mee oneens	Geen mening
	eens	oneens		
1	2	3	4	5

(eventuele opmerkingen.....

)

Vraag 5. Maatschappelijke verslaggeving

Stel u bent directielid van een onderneming A en u wilt in uw verslaggeving aandacht besteden aan het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Men adviseert u de maatschappelijke betrokkenheid van uw onderneming te demonstreren door naast een balans en resultatenrekening ook een toegevoegde waarde overzicht te presenteren. Uit dit toegevoegde waarde overzicht wordt dan duidelijk wat de financiële bijdrage van de onderneming aan haar stakeholders is zoals werknemers, leveranciers, overheid, afnemers en vermogensverschaffers. Van uw onderneming A zijn de balans en resultatenrekening opgenomen in bijlage 1 en het toegevoegde waarde overzicht in bijlage 2.

5.1. Vindt u dat het toegevoegde waarde overzicht bruikbaar is binnen de verslaggeving van het maatschappelijk verantwoord ondernemen?

Ja / Nee
 omdat.....

Vraag 6. Verwarring

Stel u bent aandeelhouder van een dienstverlenend onderneming C met de volgende resultatenrekening, waarbij het volgende vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht wordt gepubliceerd (*zie staat 6*).

Staat 6

Resultatenrekening en toegevoegde waarde overzicht onderneming C.

Onderneming C.		Toegevoegde Waarde (x 1.000,-)	
Resultatenrekening (x 1.000,-)		Vorming:	
Omzet	115	omzet	115
Som der bedrijfsopbrengsten	115	Af:	
Kosten		Ingekochte goederen en diensten	20
kosten uitbesteed werk	20	afschrijvingen	10
personeelskosten	150		<u>30</u>
afschrijvingen	10	Netto toegevoegde waarde	85
overige bedrijfskosten	6		
Som der bedrijfslasten	186		
Netto winst	-71		

6.1. Ervaart u het saldo van het vormingsgedeelte van het toegevoegde waarde overzicht als verwarrend met de resultatenrekening?

Ja / Nee
 omdat.....

Dit is het einde van de vragenlijst, bedankt voor uw medewerking.

Bijlage 4 Bijlage bij vragenlijsten ondernemingsraad, aandeelhouders en wetenschappers

Bijlage 1

Balans en resultatenrekening onderneming A

Balans onderneming A. (x 1.000,-)

	2001	2000
Activa		
Vaste Activa		
immateriële activa	8,1	0
materiële vaste activa	160,4	153,3
financiële vaste activa	41,5	123,5
	<u>210</u>	<u>276,8</u>
Vlottende Activa		
voorraden	134,9	129
vorderingen	183,4	158,4
liquide middelen	4,5	7
	<u>322,8</u>	<u>294,4</u>
	532,8	571,2
Passiva		
eigen vermogen	111,2	131,2
achtergestelde leningen	65,7	68,2
converteerbare obligatielening	6,8	6,8
	<u>183,7</u>	<u>206,2</u>
Garantie vermogen		206,2
Voorzieningen	18,1	22,6
Langlopende schulden	67,5	84,9
Kortlopende schulden		
rente dragende schulden	112,2	110
overige schulden	151,3	147,5
	<u>263,5</u>	<u>257,5</u>
	532,8	571,2

Resultatenrekening onderneming A. (x 1.000,-)

	2001	2000
<i>Omzet</i>	866,1	831,9
goederen in bewerking	2,4	2,1
Som bedrijfsopbrengsten	868,5	834
<i>inkoopwaarde omzet en kosten</i>		
grond en hulpstoffen	429,1	407,6
kosten uitbesteed werk	62,8	63,4
personeelskosten	200,7	190,8
afschrijvingen	27,4	32,5
overige bedrijfskosten	90,3	85,7
Som bedrijfslasten	810,3	780
<i>bedrijfsresultaat voor belastingen</i>	58,2	54
belastingen	29,6	27,4
Netto winst	28,6	26,6

Bijlage 2

Toegevoegde waarde overzicht onderneming A

Toegevoegde Waarde Overzicht onderneming A. (x 1.000,-)

	2001	2000
<i>Vorming</i>		
Omzet	866,1	831,9
Af: Ingekochte goederen en diensten	489,5	468,9
	<hr/>	<hr/>
Bruto toegevoegde waarde	376,6	363,0
<i>Verdeling</i>		
Personeel	200,7	190,8
Vermogensverschaffers	116,3	109,2
Overheid	29,6	27,4
Afschrijvingen	27,4	32,5
Ingehouden winst	2,6	3,1
	<hr/>	<hr/>
Bruto toegevoegde waarde	376,6	363,0

Bijlage 5 Buitenlands onderzoek

Wat zijn de resultaten uit vergelijkbaar onderzoek in het buitenland naar het nut van het toegevoegde waarde overzicht?

Inleiding

In 1998 is er in Zuid-Afrika door C. J. van Staden⁴¹ een gebruikersonderzoek uitgevoerd naar het nut van het toegevoegde waarde overzicht.

In Zuid-Afrika wordt het toegevoegde waarde overzicht veelvuldig toegepast, van de 400 in 1997 genoteerde industriële ondernemingen aan de Johannesburg Stock Exchange, publiceerden 210 ondernemingen een toegevoegde waarde overzicht in hun jaarverslag.

Het onderzoek vond plaats onder alle soorten gebruikers van financiële overzichten. Zoals, publieke ondernemingen, accountants organisaties, werknemers, investeerders, publiek, banken, overheid en academici.

Het onderzoek was er op gericht om antwoord te geven op de volgende vragen:

Waarvoor wordt het toegevoegde waarde overzicht gebruikt?

Wat zijn de tekortkomingen van het toegevoegde waarde overzicht ?

Wat zou het toekomstig nut van het toegevoegde waarde overzicht kunnen zijn?

Welke informatiebehoeften bevredigd het toegevoegde waarde overzicht?

Welke beslissingen worden er op basis van het toegevoegde waarde overzicht genomen?

Hierbij werd gebruik gemaakt van de volgende hoofdindeling van 6 functies van het toegevoegde waarde overzicht welke weer werden opgesplitst in 45 subfuncties.

- Bemiddeling tussen participanten
- Financiële indicatoren/ diagnostisch hulpmiddel
- Management middel
- Rapportage en communicatie middel
- Algemeen
- Indicator ten aanzien van nationaal belang

Wat waren de voordelen volgens het gebruikersonderzoek?

⁴¹ 1998, p. 44-59

Uit het onderzoek bleek dat ondanks de in de literatuur genoemde voordelen van het toegevoegde waarde overzicht er weinig bewijs was voor daadwerkelijk gebruik. Van de 45 onderzochte functies van het toegevoegde waarde overzicht bleken slechts 7 functies van enig belang te zijn. Dit waren de volgende functies:

- Communicatiemiddel naar de werknemers.
- Indicator voor het succes of falen van de onderneming.
- Indicator van de economische omvang en het economische belang van de onderneming.
- Gebruik van ratio's voor het doen van voorspellingen.
- Communicatie naar leken.
- Verdienen van extra punten in de jaarverslaggevingscompetitie.
- Weergeven van de sociale verantwoordelijkheid van de onderneming.

Deze 7 functies behaalden een gebruikersscore tussen de 43% en de 32%. Waarbij er verwacht wordt dat het toekomstig gebruik zeker niet zal toenemen en eerder nog zal afnemen. Van de respondenten gaf meer dan 50% aan dat ze ook niet van plan waren het overzicht in de toekomst te gaan gebruiken, zelfs niet wanneer de tekortkomingen verholpen werden.

Wat waren de tekortkomingen volgens het gebruikersonderzoek?

Uit het onderzoek bleken de volgende tekortkomingen het meest voor te komen;
Het toegevoegde waarde overzicht:

- Is verwarrend, in de praktijk zijn er veel technische verschillen.
- Is niet gestandaardiseerd door onder andere GAAP.
- De informatie is niet te controleren en hierdoor verdacht.
- Het is geen foutloze meting van productiviteit.
- Er bestaat geen benchmark of andere informatie om de toegevoegde waarde mee te vergelijken.

Wat waren de redenen volgens het gebruikersonderzoek voor het niet gebruiken van het toegevoegde waarde overzicht?

Het grootste gedeelte van de respondenten ondervinden grote tekortkomingen bij het publiceren en het gebruiken van het toegevoegde waarde overzicht. Ondanks het feit dat deze tekortkomingen al jaren bekend zijn uit de literatuur, zijn ze nog steeds niet verholpen.

Tevens onthult het toegevoegde waarde overzicht volgens het Zuidafrikaanse onderzoek weinig nieuwe informatie. Het enige informatie element dat elders niet in het jaarverslag te vinden is, is de informatie over de salarissen, lonen en de toegevoegde waarde.

Een laatste reden is dat vrijwillige onthulling door het management, van niet verplichte informatie door gebruikers vaak met enige sceptisch bekeken.

Van Staden schrijft dan ook dat een financieel overzicht dat volkomen vrijwillig wordt gepubliceerd, erg weinig nieuwe informatie verschaft en open staat voor manipulatie door het ontbreken van standaarden. Het heeft daarom een kleine kans om enig nut te verschaffen aan de eventuele gebruikers. Hierbij geeft van Staden nog wel als reden voor het gebrek aan enthousiasme bij de gebruikers voor de toegevoegde waarde, dat een groot deel van de gebruikers misschien onbekend zijn met het begrip toegevoegde waarde en de gebruiksvoordelen van het toegevoegde waarde overzicht.

Wat was de conclusie van het onderzoek?

Op basis van het onderzoek concludeert van Staden dat, als de reacties van de gebruikers van de financiële overzichten als criteria gehanteerd kan worden voor de publicatie van deze overzichten, het toegevoegde waarde overzicht maar beter niet langer gepubliceerd kan worden in Zuid-Afrika. Dit doordat er geen bewijs van significant huidig en toekomstig gebruik gevonden kan worden.

Commentaar op het onderzoek.

Van Staden concludeert dat het toegevoegde waarde overzicht maar beter niet langer gepubliceerd kan worden. Deze conclusie trekt hij op basis van het feit dat hij geen bewijs van significant huidig en toekomstig gebruik kan vinden. Tijdens zijn onderzoek bleek dat 7 van de 45 onderzochte functies van het overzicht een gebruiksscore haalden tussen de 32 – 43%. Dat slechts 7 van de 45 functies van enig belang bleken te zijn lijkt misschien niet veel. Maar de functies die deze score behaalden komen wel grotendeels overeen met de belangrijkste in de literatuur genoemde voordelen, waarvan het overgrote deel ook in dit onderzoek werkelijke voordelen bleken te zijn⁴². Daarnaast, met het inslaan van de weg naar een meer

⁴² zie hoofdstuk 6

maatschappelijke verslaggeving worden de gebruikers van de jaarverslaggeving logischerwijs diverser. Een score van 32-43% is in dat licht niet laag, weinig functies zullen een score van 100% halen. Zo blijkt bijvoorbeeld uit hoofdstuk 6 van dit rapport dat niet-financieel georiënteerde mensen weinig baat hebben bij het toegevoegde waarde overzicht.

De conclusie van van Staden om op basis van de genoemde lage gebruiksscores de publicatie te beëindigen is dan ook erg kort door de bocht. Zeker ook omdat van Staden zelf aangeeft dat de relatief beperkte belangstelling voor het overzicht grotendeels te wijden is aan de onbekendheid van de toegevoegde waarde en de gebruiksvoordelen van het overzicht bij de gebruikers van de jaarverslaggeving. Het pleiten voor standaardisatie en het promoten van het toegevoegde waarde overzicht is dan ook meer op haar plaats.

Publicaties⁴³ van de Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde

- EC 96 E. Beumers, *Beslissende (f)actoren voor hennepsteelt, onderzoek naar het achterwege blijven van hennepsteelt voor de papierindustrie in de Veenkoloniën*, 1997.
- EC 98-I K.J. Driessen, *Internationale uitbesteding door de KLM*, 1997.
- EC 98-II A.M.S. den Ouden, H.B.G. Gelling, *Economische betekenis van een groeiend Schiphol voor bedrijven*, 1997.
- EC 99 M.B.W. Hazewinkel, R.T. Postma, *Financiering monumentenzorg, onderhoud versus restauratie*, 1997.
- EC 100 R. Enting, *Subsidieverdeling voor het stads- en streekvervoer: doelstellingsbewust?*, 1997.
- EC 101 R. Schultink, *Lokale Agenda 21, beleid en indicatoren voor duurzaamheid*, 1997.
- EC 102 drs. F.J. Sijtsma, drs. D. Strijker, M.L.A.W. Hoefsloot, *Duurzame ontwikkeling in het Waddengebied, een methode voor het afwegen van economie, natuur, milieu en landschap*, 1998.
- EC 103 drs. M.J.H. van Onna, *Kwaliteitsmeting in de economische wetenschap, een goede econoom is meer dan een goede onderzoeker*, 1998.
- EC 104 A. Heine, M. Maatman, *Maatschappelijk verantwoord ondernemen, een analyse van de jaarverslagen van de 25 grootste Nederlandse ondernemingen*, 1998.
- EC 105 R. Hilgenga, *Kennisvergroting in het Roemeense midden- en kleinbedrijf, de rol van de ontwikkelingsprogramma's van de Europese Unie*, 1998.
- EC 105 ing. K. Bettels, drs. F.J. Sijtsma, *Het Emssperrwerk, een evaluatie op duurzaamheid van een waterkering in de Ems*, 1998.
- EC 107 J.W. Boven, *Markt voor natuurvoeding: een supermarkt, de toekomstige ontwikkeling van het netwerk van biologische voedingsmiddelen*, 1998.
- EC 108 J. Idema., *Stock Markets in Transition Economies, the case of the Tallinn stock exchange, Estonia*, 1998.
- EC 109 P.A.M. Lohle, *Arbeidspool, een (arbeidsmarkt)instrument om flexibiliteit en bestaande zekerheid te combineren*, 1999.
- EC 110 A.P. Postma, drs. F.J. Sijtsma, drs. T.M. Stelder en drs. D. Strijker, *De concurrentiekracht van Weststellingwerf, een economisch-ruimtelijk perspectief*, 1999.
- EC 111 R. de Veer, *Bank stability in transition economics, case study Estonia*, 1999.
- EC 112 R.J. Suhlman, m.m.v. drs. F.J. Sijtsma, *Financiering van monumentale kerken – Verkenning van de effecten van overheidsbeleid*, 1999.
- EC 113 H. Dijk, *Ware Woorden of Schone Schijn? – De betrouwbaarheid van uitspraken over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen*, 2000.
- EC 114 W. Dijkstra, *Water zonder grenzen, internationalisering van de Nederlandse watersector*, 1999.
- EC 115 R.P. Brouwer en O.P. Smid, *Magnesiumproductie in de Eemsmond, vorming van clusters van bedrijvigheid rondom magnesiumproductie*, 1999.
- EC 116 A.P. Postma, *Ecologische voetafdruk, betekenis en bruikbaarheid*, 2000.
- EC 117 G. Ypma, *Een onderzoek naar streekgebonden producten in het Waddengebied*, 2001.
- EC 118 G. Molema en P. Olthof, *Vermarkting van dorplandschappen*, 2001.
- EC 119 D. de Jong, *Verstand van Zaken? - Over wetenschap, waarheid en verwaring*, 2001.
- EC 120 E. Bruning, S.Jansen, M. Kasper, drs. E. Kamphuis (red.), *Formule Trendbreuk voor EKO-verkoop: Trendy of Trend?*, 2001.
- EC 121 M. Broekhof, *Transparency in the pharmaceutical industry - a cost accounting approach to the prices of drugs*, 2002.

⁴³ Publicaties in de reeks Publicaties van de Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde hebben een EC nummer, krijgen een ISBN nummer en worden uitgebracht op klein formaat, gebrocheerd. Publicaties uitgebracht in de werkdocumenten reeks hebben een WD nummer, krijgen geen ISBN nummer en worden uitgebracht op A4 formaat met een metalen ringband.

- EC 122 E. Kamphuis, *Organic Flower Bulbs from Holland, Outlook for the French Market*, 2002
- EC 123 B. Hilbrands, J. van Veen, drs. E. Kamphuis (red.), *Gastouder gezocht! Strategieën voor kleinschalige en flexibele kinderopvang*, 2002.
- EC 124 A.W. Brouwer, D. Dijkema, *Microfinance Dilemma: The Case of Bandung, Indonesia*, 2002.
- EC 125 D. Kuipers, *Bouwen aan duurzaamheid, een onderzoek onder Nederlandse gemeenten naar de invoering van de statiegeldregeling voor het stimuleren van duurzaam bouwen op vrije kavels*, 2002.
- EC 126 drs. F.J. Sijtsma, drs. P. Hogendoorn, drs. G. J. Hoogstra, drs. C.-J. Pen, prof. dr. P.H. Pellenbarg m.m.v. Sytse Duiverman, *Uitgifte van bedrijventerreinen op het Friese platteland*, 2002.
- EC 127 Rinze Anne van der Sluis, *Tussen Mens en Machine, Over de toegankelijkheid van het betalingsverkeer in relatie tot ouderen*, 2002.
- EC 128 Michiel Nijboer, *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Fryslân. Omgaan met stakeholders in theorie en praktijk*, 2002.
- EC 129 Leon Boerboom, *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Fryslân. Een analyse van de jaarverslagen van 16 grote Friese bedrijven*, 2002.
- EC 130 Jacob de Vries, *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Fryslân. Een analyse van bedrijfscodes*, 2003.
- EC 131 Renate Bieleman, *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Fryslân. Een analyse van de berichtgeving over bedrijven in de krant*, 2002.
- EC 132 Elisa Ninke Staal, *Microfinance of Housing. The Case of Nicaragua*, 2003.
- EC 133 Auke Jan Martens, Paul van der Laan, Elise Kamphuis (red.), *Goed gekeurd hout. Hoe kan het marktaandeel van gecertificeerd hout worden vergroot?*, 2003.
- EC 134 Catrinus J. Jepma, Elise Kamphuis (eds.), *Developing Countries and GATS*, 2003.
- EC 135 Friso de Jong, *Telecommunications reform in Mexico. An in-depth analysis on the socio-economic consequences of liberalisation of Mexico's telecom services industry*, 2003

Werkdocumenten

- WD 2000-1 drs. Frans J. Sijtsma, Prof. dr. P.H. Pellenbarg en drs. K.G. Lugtenborg, *Naar een goed besluit over vier Friese musea*, 2000.
- WD 2000-2 drs. Elise Kamphuis (red.), *Komt EKO van de grond?, De verwerkingscapaciteit van biologische producten in Noord Nederland*, 2000.
- WD 2000-3 dr. D. Strijker, Prof. dr. D.-J.F. Kamann, drs. F.J. Sijtsma, *Bioraffinage in Noord-Nederland*, 2000.
- WD 2001-1 U. Futh, drs. F.J. Sijtsma, *Nieuwe kansen voor de Nijkans. Mogelijkheden voor kuuroord spin-off bij de ontwikkeling van het bedrijfsterrein de Nijkans in Nieuweschans*, 2001.
- WD 2001-2 U. Futh, *Meten van natuurwaarden in Duitsland*, 2001.
- WD 2001-3 H. Tschochohei, *Do people in developing countries have limited access to essential drugs? The pattern of global supply of pharmaceuticals*, 2001.
- WD 2001-4 C. Boersma, *Economic issues of antimalarial diagnostics and therapeutics in sub-Saharan Africa*, 2001.
- WD 2002-1 drs. F.J. Sijtsma, M. Broekhof, Prof. dr. J. van Dijk, drs. G.J. Hoogstra, *IKO en PRIKK: Stimulans voor economische activiteit op het Fries-Groningse platteland? Een evaluerend onderzoek naar de IKO en PRIKK regelingen voor investeringen van het kleinbedrijf*, 2002.
- WD 2002-2 drs. F.J. Sijtsma, drs. P. Hogendoorn, drs. G. J. Hoogstra, drs. C.-J. Pen, prof. dr. P.H. Pellenbarg m.m.v. Sytse Duiverman, *Bijlagenrapport bij Uitgifte van bedrijventerreinen op het Friese platteland*, 2002.
- WD 2002-3 Bauke Visser, *Bedrijventerreinen tussen droom en daad: Symbioses en utility sharing. Samenwerkingsverbanden op bedrijventerreinen vanuit een bedrijfskundig perspectief*, 2002.

- WD 2002-4 Renate Bieleman, Leon Boerboom, Michiel Nijboer, Jacob de Vries, drs. Frans J. Sijtsma (redactie), *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Fryslân, Samenvatting*, 2002.
- WD 2002-5 drs. Frans J. Sijtsma, prof. dr. P.H. Pellenbarg, *Concurrentie-analyse Europark Coevorden*, 2002
- WD 2003-3 drs. Frans J. Sijtsma, *Economische gevolgen van de PKB Waddenzee in de Kop van Noord-Holland. Een beoordeling van het ECORYS-NEI rapport*, 2003.